

Kælkebakker, ambulancer og brandvægter

SOPHUS FALCK OG HANS KAMP FOR AT KOMMERCIALISERE REDNINGSTJENESTEN

AF

MORTEN MANDEL REFSKOU

Danmark har som et af de eneste lande i verden med held udliciteret brandslukning, ambulancekørsel og redningstjeneste. Den absolut største aktør på disse områder er Falcks Redningskorps. I efteråret 1905 var Sophus Falck ansat som agent i Rusland for byggefirmaet Københavns Pavillonbyggeri og Havemøbelfabrik. Endnu mens han var det, udviklede han sin ide om at etablere et redningskorps i København. Allerede i september 1905 blev det offentligt kendt, at han tumlede med planer om at oprette et redningskorps i København. Det fremgår af et interview i *Politiken*, at motivationen for et sådant korps var de betragtelige vandskader, brandslukning forårsagede på indbo og varelagre.¹

Sophus Falck var en driftig mand, og han skabte flere virksomheder. Denne artikel udspringer netop af en stigende interesse for iværksættere. Politikere og erhvervsfolk efterspørger dem, universiteterne opfordres til at udvikle de studerendes iværksætterlyst, og økonomerne fastslår gang på gang, at den danske velfærdsstat er afhængig af dem.² I 1999 konstaterede det ansete engelske ugemagasin *The Economist* således, at »Innovation has become the industrialist religion of the late 20th century«.³ Iværksættere er kort sagt in.

Entrepreneurship og innovation er imidlertid ikke nye fænomener. Allerede tidligt i det 18. århundrede blev iværksætteren og hans risikobærende funktion identificeret. Det var dog først gennem den østrigsk-amerikanske økonom og sociolog Joseph A. Schumpeters arbejde fra

¹ *Politiken* 30.9.1905.

² Se fx Jens Christensen: *Entrepreneurship i vidensamfundet* Århus 2005.

³ »Innovation in Industry«, Survey indlagt i *The Economist* February 20th-26th 1999 s. 5.

1911, at begrebet fik sin moderne betydning.⁴ Dansk historieforskning har en forholdsvis begrænset tradition for økonomisk-historiske problemstillinger og for at inddrage økonomisk teoridannelse.⁵ Ikke desto mindre kan man med nogen rimelighed sige, at iværksættere også i den danske historieskrivning har fået en stigende opmærksomhed i de seneste 25 år. Størstedelen af den danske iværksætterlitteratur er nemlig skrevet efter 1980. Dette giver anledning til at antage, at den tiltagende fokus på iværksættere i nogen grad er en konsekvens af den almindelige udvikling i historieforskningen. I løbet af 1980'erne og 1990'erne skiftede fokus således fra strukturhistorien i retning af det, som er blevet kaldt »menneskets tilbagekomst i historien«,⁶ altså et forsøg på at genindsætte mennesket som historieforskningens centrale genstand og fokusere på individets betydning for samfundenes udvikling.⁷

På den baggrund er det hensigten i resten af denne artikel at analysere, hvordan Sophus Falck etablerede Københavns og Frederiksbergs Redningskorps. Dernæst vil jeg vurdere, hvordan Sophus Falcks aktiviteter i virksomhedens tidlige iværksætterfase stemmer overens med Schumpeters definition af entrepreneurship.⁸ Der indledes med et kort rids af iværksætterforskningen.

Synspunkter i iværksætterforskningen

Entrepreneurship appellerer til et bredt forskningsfelt, således er det ikke kun økonomer og historikere, men også antropologer, sociologer og nogle få psykologer, som har fundet det værd at beskæftige sig med iværksætterorienterede problemstillinger.⁹ Som nævnt er det den øst-rigsk-amerikanske økonom og sociolog Joseph Schumpeter, som står

⁴ Både Birgit N. Thomsen: *Industrielle foretagere på Tuborg 1873-1885 – Kilder og studier*, Kbh. 1980, s. 25 ff. og Richard Swedberg (red.): *Entrepreneurship. A Social Science View*, London 2000, s. 11 ff. redegør kort for iværksætterbegrebets udvikling frem til Schumpeter. For en mere udførlig redegørelse henvises til J.R. Elkjær: »Entrepreøren og foretageren i økonomisk teori« i: *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 1988/1 s. 96-111 og sammes »Entrepreørbegrebet« i: *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 1992/2, s. 309-315.

⁵ Per H. Hansen & Nils A. Sørensen: »Historisk Økonomi – Økonomisk Historie. En indledning« i: *Den jyske historiker* nr. 73, 1996.

⁶ Inga Floto: »Relevans, disciplin, helhed« i: *Historisk Tidsskrift* bd. 96 s. 150-59, s. 158.

⁷ Inga Floto: *Historie. En videnskabshistorisk undersøgelse*, Kbh. 1996, s. 261.

⁸ Tak til professor, dr.phil. Per Boje for kyndig vejledning, adjunkt Mads Fjendsbo for i mange samtaler at have introduceret mig til økonomisk historie samt cand.mag. Tania Rettig for at tage sig tid til at drøfte og kommentere mine synspunkter og vurderinger.

⁹ Swedberg 2000 har (s. 7-44) en ræsonnerende og tilgængelig gennemgang af de væsentligste positioner inden for den samfundsvidenskabelige (ikke-økonomiske) iværksætterforskning. Der henvises til den og forskningsoversigter i iværksætterhistoriske monografier for nærmere introduktion til dette meget brede forskningsfelt.

bag den moderne forståelse af iværksætterbegrebet. Han præsenterede sin teori i værket *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung* (1911). Iværksættert teorien, som udfoldes i bogens andet kapitel, er den del, der har været af størst værdi og interesse for den mikroøkonomiske og samfundsvidenskabelige forskning.¹⁰ Udgangspunktet var et ønske om at undersøge dynamikken i det økonomiske systems udvikling.¹¹

Schumpeters iværksættert teori – entrepreneurship som nye kombinationer

Schumpeter antager, at de klassiske produktionsfaktorer, jord, arbejdskraft og kapital, ikke er tilstrækkelige forudsætninger for økonomisk udvikling. Derfor introducerer han en fjerde, dynamisk produktionsfaktor, nemlig iværksætteren. Iværksætteren er den aktør, som bryder med bestående ligevægtstilstande ved at introducere nye kombinationer, eller det som Schumpeter betegner som *entrepreneuriel innovation*.¹² Iværksætteren er således den rendyrkede eksponent for den uligevægtsmekanisme, som Schumpeter senere kaldte 'creative destruction', altså det forhold, at gamle økonomiske strukturer nedbrydes og erstattes af nye.

Forudsætningen for, at iværksætteren kan danne nye kombinationer af produktionsfaktorerne, er nye videnskabelige landvindinger, opfindelser eller nye ideer. Et centralt forhold ved Schumpeters forståelse af entrepreneurship er, at ideer og innovationer udvikles og iværksættes gennem en forretningsmæssig praksis. Det giver blandt andet anledning til at etablere et skel mellem opfindelser og entrepreneurship; således skriver Schumpeter, at »[...] as long as they are not carried into practice, inventions are economically irrelevant. And to carry any improvement into effect is a task entirely different from the inventing of it [...]«¹³ Det er altså ikke ideerne i sig selv, men deres kommercialisering, det drejer sig om.

Iværksætterbegrebet og forudsætninger for entrepreneurship

En væsentlig forudsætning for at realisere den ny kombination af produktionsfaktorerne er risikovillig kapital. Da iværksætteren ikke nød-

¹⁰ Swedberg 2000, s. 15.

¹¹ Tydeligst udtrykt i forordet til den japanske udgave i 1937, optrykt i J.A. Schumpeter: *Essays on Entrepreneurs, Innovations, Business Cycles, And The Evolution of Capitalism*, New Jersey (Redigeret af Richard V. Clemence) 1988 s. 165 ff.

¹² J.A. Schumpeter: *The Theory of Economic Development* New Jersey 1997 [oprindeligt på tysk 1911, oversat til engelsk 1. gang 1934] s. 65 f.

¹³ Schumpeter 1997, s. 88.

vendigvis er kapitalist (en succesrig iværksætter kan ende med at være det), er han nødt til at skaffe finansieringen andetsteds. For Schumpeter har private kapitalister og bankvæsenet en vital funktion i kraft af deres udlån til at finansiere iværksætterens aktiviteter, idet »The banker makes possible the carrying out of new combinations«.¹⁴

Finansieringen er dog udelukkende en forudsætning for entrepreneurship, derfor opstillede Schumpeter tillige tre karakteristika ved entrepreneurship. Det første karakteristikon er, at den entrepreneurielle virksomhed – den ny kombination – principielt kan ske inden for fem adfærds kategorier, nemlig 1) at introducere et nyt produkt eller en ny kvalitet af produkter, 2) anvende en ny produktionsmåde, 3) åbne nye markeder, 4) åbne for nye leveringskilder, altså udnytte en ny type råvarer eller halvfabrikata eller 5) reorganisere virksomheden eller branchen.¹⁵

Til disse adfærds kategorier knytter sig to principielle forhold. Det ene er, at sådanne nye kombinationer ikke nødvendigvis skal – men godt kan – udføres af de mennesker, som kontrollerer det produktions- og afsætningsapparat, der erstattes af innovationen. For det andet udspringer innovationer principielt set ikke af ubenyttede produktionsfaktorer. Det vil muligvis ofte være tilfældet, ligesom en ledig arbejdsstyrke eller uudnyttet produktionskapacitet kan være befordrende for den innovative proces. Ikke desto mindre understreger Schumpeter, at innovation udelukkende er en anderledes udnyttelse af allerede eksisterende produktionsfaktorer.¹⁶

Det andet karakteristikon ved entrepreneurship er, at ingen kan være iværksætter hele tiden, da »[...] everyone is an entrepreneur only when he actually »carries out new combinations«, and loses that character as soon as he has built up his business, when he settles down to running it as other people run their business«. ¹⁷ Som hovedregel antager Schumpeter altså, at iværksætterfasen kun strækker sig over et begrænset tidsrum, hvorefter iværksætteren overgår til en mere traditionel direktørfunktion. Med andre ord er det med iværksætterfunktionen som med den relative profit af innovationen, den er midlertidig.

For det tredje er det karakteristisk for entrepreneurship, at iværksætteren ikke er en Homo Oeconomicus, som i efterstræbelsen af nyttemaksimering udelukkende handler rationelt. Tværtimod fastslår

¹⁴ Schumpeter 1997, s. 74.

¹⁵ Schumpeter 1997, s. 66.

¹⁶ Schumpeter 1997, s. 68.

¹⁷ Schumpeter 1997, s. 78.

Schumpeter, at iværksætteren typisk er motiveret af et eller flere af følgende mål: frihed og selvstændighed, personlig succes og sluttelig skabertrang og virkelyst.¹⁸

Schumpeter modificerede senere dette lidt skarpt tegnede billede af iværksætteren. For det første gav ændringerne i virksomhedsstrukturen i retning af en større grad af multinationale firmaer Schumpeter anledning til at overveje, om hans iværksætter var knyttet til en særlig historisk epoke. Dertil kom, at Schumpeter fra 1948 i forbindelse med sin ansættelse ved Research Center for Entrepreneurial History på Harvard Universitetet fandt, at iværksætterfunktionen ikke nødvendigvis var knyttet til én person, men at den kan udfyldes i fællesskaber som fx forsknings- og udviklingsafdelinger. Schumpeter konstaterer netop, at det i mange tilfælde er »[...] difficult or even impossible to name an individual that acts as »the entrepreneur« in a concern« og nuancerer dermed sit synspunkt på direktørfunktionen og udstrækningen af iværksætteraktiviteten.¹⁹

Hovedlinier i den senere iværksætterforskning

Siden Schumpeters tid er der foretaget flere nuanceringer af iværksætterens betydning. Især to synspunkter skiller sig ud. Det ene er, at iværksætteren tillægges alt for stor betydning i forhold til hans rolle i moderne virksomheder. Dette synspunkt er forankret i den omfattende forskning i direktørkapitalismen. Denne tradition har især udviklet sig omkring Harvard-historikeren Alfred D. Chandler, som står for den største enkeltmandspræstation i nyere iværksætterforskning.²⁰ I en række værker foretog han en kritisk videreudvikling af Schumpeters iværksætterteori, idet han satte fokus på administrative og organisatoriske aspekter i stedet for på iværksætteren og virksomhedens etablering. Chandler anerkender iværksætterens betydning i virksomhedernes tidlige iværksætterfase, men slår samtidig fast, at

Once modern industrial enterprises were established, the managers began to take charge. As soon as investments in production and distribution were made and a managerial staff was recruited, organized, and trained, the critical skills needed for continued growth and successful performance of both the enterprises and

¹⁸ Schumpeter 1997, s. 93.

¹⁹ Schumpeter 1988, s. 260.

²⁰ Swedberg 2000 s. 35; K. Sogner: »Recent Trends in Business History«, i: *Scandinavian Economic History Review*, vol. 45, s. 58-69, 1997, s. 59.

the industries in which they operated became more managerial than entrepreneurial or financial.²¹

Han gør således op med iværksætterteoriens afskrivning af direktørrutinens betydning for virksomhedens fortsatte innovative udvikling. Chandlers banebrydende studier har inspireret til en lang række komparative undersøgelser af virksomheder, ligesom hans teori dannede skole – også over for andre samfundsvidenskabelige discipliner – i en grad, der ikke er set siden inden for 'Business History'.²²

Det andet synspunkt er, at fokus på iværksætteren blænder for de virksomhedseksterne faktorer, som både danner rammerne for og direkte indvirker på virksomheden. Af dette synspunkt udspringer den tiltagende fokus på institutionelle forhold. Institutionalismens fremmeste eksponent er vel den amerikanske økonom og nobelprismodtager Douglass C. North. Han har i en årrække virket for, at økonomiske analyser inddrager såvel institutionelle som almene historiske forhold, og har dermed medvirket til at ændre en række økonomers analytiske tilgang. I bogen *Institutions, Institutional Change And Economic Performance* (1990) giver han udtryk for det grundlæggende synspunkt, at inddragelsen af institutioner i økonomisk-historiske analyser »[...] allows us to tell a much better story than we otherwise could«. ²³ North ser institutioner som reglerne i samfundet og organisationer som spillerne. Dermed sætter han et skel mellem institutioner, som er rammerne for menneskelig adfærd, og organisationer, som er grupper af individer med et fælles mål for øje.

For den danske forskning gælder, at det teoretiske fundament, som ofte er implicit, domineres af Schumpeter og Chandler.²⁴ Samtidig er den karakteriseret ved en udstrakt inddragelse af institutionelle forhold i analyserne og en tendens til i højere grad at udforske den professio-

²¹ A.D. Chandler: *Scale and Scope: The Dynamics of Industrial Capitalism*, Harvard 1990 s. 597 f.

²² M.J. Iversen: »Business History og erhvervshistorie«, i: *Tidsskrift for historisk forskning* 1066, 32. årgang nr. 2, s. 25-33, august 2002.

²³ D.C. North: *Institutions, Institutional Change And Economic Performance*, Cambridge 1990, s. 131.

²⁴ De mest iøjnefaldende værker med en implicit teoridannelse er: O. Lange: *Finansmænd, Stråmænd og Mandariner*, Kbh. 1978; O. Lange: *Partnere og Rivaler*, Kbh. 1980; O. Lange: *Den hvide elefant*, Kbh. 1986; O. Lange: *Jorden er ikke større*, Kbh. 1988; O. Lange: *Logbog for Lauritzen 1894-1995*, Kbh. 1995; O. Hornby: »Ved rettidig omhu«, Kbh. 1988; P. Boje og H.C. Johansen: *En iværksætter – Historien om Mads Clausen og Danfoss*, Odense 1995; J. Strandskov, K. Petersen og P. Sørensen: *Pioneren Otto Mønsted – Sig navnet...*, Herning 1998; K. Glamann: *Bryggeren – J.C. Jacobsen på Carlsberg*, Kbh. 1990; K. Glamann: *Øl og Marmor – Carl Jacobsen på Ny Carlsberg*, Kbh. 1995.

nelle ledelse og virksomhedernes senere faser end iværksætteren og virksomhedernes tidlige iværksætterfase. Dermed er den på linie med væsentlige positioner i den internationale iværksætterforskning.

Kun få danske analyser sigter eksplicit mod at identificere entrepreneurship på et konkret empirisk materiale.²⁵ I den forbindelse er det værd at fremhæve Steen Thomsens analyse fra 1996, som sandsynliggjorde, at individuelle iværksættere i højere grad end kollektiver i eksisterende virksomheder har præget dansk erhvervsliv.²⁶ På den baggrund forekommer det relevant at rette blikket mod netop iværksætteren og den tidlige fase af virksomhedernes liv.

Selv om Schumpeter ændrede sin forståelse af iværksætterbegrebet over tid, bruger jeg i denne analyse hans oprindelige iværksætterbegreb. Det gør jeg for det første, fordi dette iværksætterbegreb kan operationaliseres til brug i empiriske analyser af iværksætteraktivitet. Derved adskiller det sig fra fx den engelske sociolog Anthony Giddens' definition af en iværksætter som virksomhedsejer, og svenskeren Hyrenius' lighedstegn mellem entrepreneurship og succes.²⁷ For det andet udgør den yngre Schumpeters iværksætterteori, som det er fremgået af forskningsoversigten, kernen i den iværksætterhistoriske forskning.

Dertil knytter sig yderligere det forhold, at den anvendes helt eller delvis i megen ny innovationsteori og -forskning.²⁸ Der er altså en udbredt forskningsmæssig accept af, at Schumpeters oprindelige iværksætterdefinition stadig udgør fundamentet for den moderne iværksætter- og innovationsteori. For det tredje er det ikke uvæsentligt, at teorien er udformet med udgangspunkt i tiden omkring forrige århundredeskifte, altså samme periode, som indrammer min analyse af Sophus Falcks aktiviteter.

Da artiklens fokus er knyttet til Falcks aktiviteter i virksomhedens tid-

²⁵ Blandt de væsentlige bidrag hører B.N. Thomsens *Industrielle foretagere på Tuborg*, Kbh. 1980; S. Thomsen »De største danske industrifirmaer 1904-1987« i Feldbæk (red.): *Presse og historie, festskrift til Niels Thomsen* s. 221-265, Odense 1990; S. Thomsen: »Company Dynamics and Economic Growth: The Largest Danish Manufacturing Companies, 1890-1990« i: *Scandinavian Economic History Review* vol. 44, s. 66-83 (1996); P. Boje: »A Career Approach to Entrepreneurship: The Case of Thomas B. Thrige« i: *Business History* vol. 35:2 (1993), s. 33-44; P. Boje: *Ledere, ledelse og organisation*, Odense 1997; P. Boje: *Villum Kann Rasmussen: opfinder og entrepreneur: 1909-1993*, Kbh. 2004; samt to upublicerede specialeafhandlinger fra Syddansk Universitet i Odense: M.J. Iversen: *Merrild Kaffe 1964-1989. Etablering, konsolidering, internationalisering* (2000); M. Fjendsbo: *Iværksætter i frugt og grønt? Mads Rasmussen 1885-1895. Et studie i entreprenøraktivitet* (2001).

²⁶ Thomsen 1996.

²⁷ A. Giddens: *Sociology*, Oxford 1993, s. 752; Boje 1993, s. 41.

²⁸ Eksempler herpå er bl.a. P.F. Drucker: *Innovation and Entrepreneurship*, Oxford 1999; P. Karnøe: *Dansk vindmølle industri – en overraskende international succes*, Kbh. 1991; H. Tetzschner: *Vidensledelse af sociale innovationer*, Kbh. (CBS) 1999.

lige etableringsfase, forekommer det acceptabelt at udelade Chandlers teori om 'managerial capitalism'. Derimod synes det rimeligt for at sikre, at analysen ikke overfokuserer på virksomhedsinterne faktorer, at orientere analysen mod den institutionelle iværksætterforskning. De institutionelle forhold er som nævnt rammerne for den menneskelige adfærd, både generelt og i markedshenseende. En udeladelse af disse forhold vil give et misvisende billede af virksomhedens vilkår.

Den egentlige empiriske analyse af Falcks aktiviteter hviler hovedsageligt på Esbern Petersens arkiv (herefter EPA), da Group4Falck ikke havde et tilgængeligt arkiv. Arkivet er uordnet og i familien Petersens besiddelse.²⁹

Falck-traditionen om redningskorpsets etablering

Alle tidligere beskrivelser af redningskorpsets grundlæggelse tager udgangspunkt i Sophus Falcks oplevelse af det åbenlyse kaos ved Christiansborgs brand i 1884.³⁰ Disse oplevelser i forening med en rejse til USA gav ham inspiration til at etablere redningskorpset, ligesom hans engagement i Københavns Pavillonbyggeri og Havemøbelfabrik gav ham kapital til at begynde redningskorpset. Dermed er de tro mod dispositionen i Falcks levnedbeskrivelse.

Den 3. oktober 1884 forlod Falck sit arbejde på Den kgl. Geværfabrik uden at bemærke Christiansborgsbranden, for så senere på aftenen at vende tilbage og deltage i det forefaldende redningsarbejde. Om episoden erindrede Falck sig 41 år senere, at

Aldrig skal jeg glemme det trøstesløse Syn, som denne forfærdelige Slotsbrand frembød, heller ikke den dybe sorg, som greb

²⁹ En venlig tanke til Esbern Petersens minde for mange historier og adgang til hans arkiver. Efter Esbern Petersens død er hans arkiv forblevet i familiens varetægt, og det bestyres nu af Rene Carstensen. Det skal bemærkes, at jeg ikke har haft adgang til Falck-koncernens arkiv, men at koncernen har samlet og ordnet sine arkiver til brug for arbejdet med den monografi, som er planlagt til udgivelse ved virksomhedens 100 års jubilæum.

³⁰ Der er udgivet følgende værker om Falck og hans redningskorps: P.G. Ernst & K. Helweg-Larsen: *Falck rykker ud*, Kbh. 1939; L. Andkjær-Jensen: »Eventyret om Falcks Redningskorps«, *Faglig læsning nr. 168, Tidsskrift for Skole og Hjem*, Kbh. 1944; H. Duelund: *Falck paa Fyn i 25 Aar*, Kbh. 1944; P. Straarup (red.): *Falcken 1906-1946*, 3. årgang, nr. 5 af personalebladet Falcken, Kbh. 1946; B.G. Johansen (red.): *De danske Redningskorps Fællesforbunds Meddelelser*, Kbh. 1956; *Sophus Falck*, Falcks Redningskorps 1964; P. Kjær & S. Christensen (red.): *Bogen om Falck og Zonen. Hurtig hjælp er dobbelt hjælp*, Kbh. 1975; S. Dorset & P. Kjær: *Hurtig hjælp er dobbelt hjælp*, Kbh. 1981; D. Bogø: *Sophus Falck og redningskorpset i Dragør*, Dragør 1998; P. Ryolf: *Falck i Århus*, Århus 2002. Dertil kommer en række trykte beretninger fra virksomheden.

høje og lave: det var i Sandhed en Nationalulykke. Men jeg fik ved den Lejlighed en klar Forstaaelse af, hvor nødvendig Organisation, Ro, Disciplin, indøvede Folk og ordentligt Materiel er, om en saadan Brand skal bekæmpes rationelt, og om det skal lykkes, under saadanne Forhold, at redde, hvad reddes kan. Dette har været mig en Lære i min senere Gerning, en Lære, som har baaret Frugt.³¹

Løsningen på dette kaos så Falck i USA, hvor forsikringsselskabernes redningskorps systematisk reddede værdier ved brande. Den samme slags virksomhed så han på sine studierejser til London. Falcks beretning er reelt tavs om redningskorpsets etablering, da »[...] baade min Person og min Virksomhed i den Grad har været Offentligheden for Øje, at det næppe vil være nødvendigt, her at gaa nærmere ind paa min Historie.«³² Han undlod behændigt at nævne, at han kortvarigt undersøgte mulighederne for at etablere en fabrik i direkte konkurrence med sin arbejdsgiver Københavns Pavillonbyggeri og Havemøbel-fabrik.

Redningskorpsets ledelse

Falck besluttede sammen med overretssagfører Hans Meyring at danne Aktieselskabet Københavns og Frederiksbergs Redningskorps (herefter *Redningskorpset*). Det skete på en stiftende generalforsamling d. 21. august 1906. Her blev selskabets bestyrelse endeligt sammensat, ligesom der blev nedfældet et sæt love.³³ Fra dets begyndelse var *Redningskorpset* et firma, som drev forretning ved at yde redningshjælp i tilfælde af brand og vandskade m.m. Bestyrelsen bestod af overretssagfører Hans Meyring som formand, automobilforhandler Carl Johan Janssen som næstformand, Richard B.G. Ortwed, Hans Peter Godt og endelig Falck som administrerende direktør. »Selskabets Firma tegnes af den administrerende Direktør i Forening med Formanden eller Næstformanden. Kapitalen udgør 60.000 Kr. i aktier på 200 Kr., der ere fuldt indbetalte og lyde paa Ihændehaber, men kunne noteres paa Navn«.³⁴

³¹ Ordenskapitlet, Sophus Falcks Levnedsberetning 17.12.1925. Sophus Falcks levnedsberetning er venligst stillet til rådighed af kgl. Ordenshistoriograf, professor dr.phil. Knud J.V. Jespersen.

³² Ordenskapitlet, Sophus Falcks Levnedsberetning 17.12.1925.

³³ Det Kongelige Bibliotek – Småtrykssamlingen (KB), Redningskorpset, Københavns og Frederiksbergs Redningskorps A/S (KFR), Love for Københavns og Frederiksbergs Redningskorps.

³⁴ Stadsarkivet for København (SA), Handelsregistret Afdeling B, Bind 4 nr. 1496.

I forbindelse med generalforsamlingen i august tegnede *Redningskorpset* en kontrakt med Falck. Han blev ansat fra 1. september med en årlig gage på 3.600 kr. samt tantieme på 10 pct. af hvert års nettoindtægt. Hertil fik han, så længe han var i selskabet »[...] Embedsbolig med Varme og Belysning, bestaaende af 5 Værelser, Pigekammer og Køkken, hvoraf det ene Værelse skal benyttes til Direktionskontor og Bestyrelsesværelse«. ³⁵ Da bedrestillede københavnske familier med årsindtægter på omtrent 4.000, i gennemsnit brugte 14 pct. af deres indtægt på husleje, ³⁶ var Falcks reelle grundløn snarere 4.186 kr. ³⁷ Falcks lønniveau afslører, at han og resten af selskabets ledelse var ganske fortrøstningsfulde for så vidt angår selskabets indtjeningsmuligheder.

Finansiering

Den mest udbredte beskrivelse af *Redningskorpsets* finansiering er, at forsikringsselskaberne fra virksomhedens begyndelse havde tegnet kontrakter på ydelserne. ³⁸ Den eneste beretning, som afviger fra denne udlægning, er Rudolf Falcks artikel i anledning af korpsets 25 års jubilæum, som ganske vist er upræcis i sin fastsættelse af Falcks afgang fra Københavns Pavillonbyggeri og Havemøbelfabrik til forsommeren 1905. Rudolf Falck hævder for det første, at kun en tredjedel af korpsets aktiekapital var tegnet, for det andet at Falck i begyndelsen lod det være op til det enkelte forsikringsselskab, om det ville betale for hans assistance. ³⁹

Det bevarede materiale giver ikke mulighed for at afgøre, om Rudolf Falcks vurdering af aktiekapitalens størrelse er korrekt. For hans vurdering taler imidlertid, at selskabet i dets etableringsfase nærmest var illikvidt. I løbet af selskabets første år accepterede Falck solaveksler på mere end 15.000 kr., hvoraf hovedparten blev indfriet som aktier. ⁴⁰ Selskabets pengemangel understreges yderligere af, at Meyring i samme periode ydede både *Redningskorpset* og Falck lån på mindst 10.000 kr. ⁴¹

³⁵ Esbern Petersens Arkiv – Amager (EPA-A), Falcks ansættelseskontrakt med Redningskorpset august 1906.

³⁶ L. Rerup: *Danmarks historie 1864-1914*, bd. 6 i Mørch (red.) *Danmarks historie*, Kbh. 1989, s. 95.

³⁷ 3.600 kr. udgør 86 pct. af lønnen, hvorfor den reelle aflønning må være $3.600 \times 100 / 86 = 4.186$ kr.

³⁸ Fx i Johansen 1956; Kjær & Christensen 1975; Dorset & Kjær 1981.

³⁹ Falcks Redningskorps' beretning, *Falcks Redningskorps 1906-1931*, s. 21, 22.

⁴⁰ EPA-A, rummer veksler for mere end 15.000 kr. udstedt i løbet af *Redningskorpsets* første år.

⁴¹ EPA-A, rummer dags dato-kvitteringer og lånedokumenter til *Redningskorpset* og Falck personligt på mere end 10.000 kr. i perioden fra august 1906 til januar 1908.

Samtidig taler det til Rudolf Falcks troværdighed, at hans beretning er den eneste, som korrekt gengiver, at forsikringsselskaberne ikke på forhånd havde tegnet kontrakt med *Redningskorpset*.

Allerede før etableringen af *Redningskorpset* havde Falck skrevet til assuranceselskaberne for at informere dem om sine planer, men især for at få deres tilsagn om faste bidrag til *Redningskorpset*.⁴² Ingen af selskaberne havde dog interesse deri, da de ikke så et særligt stort potentiale i *Redningskorpset*, og derfor sluttede, at det ikke var rentabelt at indgå en fast forpligtelse over for *Redningskorpset*.⁴³ Et sidste forhold, som tyder på, at Rudolf Falcks vurdering kan være rigtig, er, at *Redningskorpset* blev stiftet uden den offentlige støtte, som Falck og Meyring oprindeligt havde regnet med.⁴⁴

Det forekommer imidlertid ikke sandsynligt, at overretssagfører Meyring ville acceptere, at kun en tredjedel af aktiekapitalen var indbetalt i et selskab, hvori han som bestyrelsesformand skrev under på, at alle aktier var tegnede. For det første fordi han var sagfører og dermed risikerede sin forretnings ry og rygte, for det andet fordi jeg anser det for sandsynligt, at han i så tilfælde havde skudt en større del af sin egen kapital i foretagendet. På det foreliggende grundlag vurderer jeg dog, at selskabets aktiekapital ikke, som det ellers fremgår af Handelsregistret og selskabets love, var fuldt indbetalt.

Det er ikke muligt at afgøre præcist, hvor stor en del af *Redningskorpsets* aktiekapital Falck havde. Det fremgår hverken af de i aktieselskabsregistret bevarede regnskaber fra 1918 eller af Falcks bo.⁴⁵ Meget taler dog for, at Falck havde skudt hovedparten af sin indtjening fra sin tid som først direktør og senere agent i Rusland for Københavns Havemøbefabrik og Pavillonbyggeri i selskabet. Samtidig kan det med stor sandsynlighed fastslås, at han havde en betydelig aktiepost, idet han i 1909 tilbagekøbte en række aktier.⁴⁶

På trods af meget vanskelige økonomiske vilkår, herunder en ringe likviditet, lykkedes det Falck og Meyring at overbevise så tilstrækkeligt mange investorer om *Redningskorpsets* fortræffelighed, at de kunne

⁴² EPA-A, koncepter til brevene. En systematisk gennemgang af nogle forsikringsselskabsarkiver i Erhvervsarkivet har ikke frembragt nogen dokumenter fra hverken Falck eller *Redningskorpset* i øvrigt.

⁴³ Se fx *Assurandøren* nr. 21 1.11.1906.

⁴⁴ Esbern Petersens Arkiv – Solrød (EPA-S), genpart af brev fra Falck til Ministeriet for offentlige Arbejder 8.2.1906 og EPA-A, brev fra Ministeriet for offentlige Arbejder til Falck 20.3.1906.

⁴⁵ Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, Aktieselskabsregistret, reg.nr. 1178 Aktieselskabet Københavns og Frederiksbergs Redningskorps, regnskaber. EPA-S, Sophus Falcks bo 1926 og 1927.

⁴⁶ EPA-A, tilsagn om tilbagekøb af aktier.

grundlægge selskabet. Spørgsmålet er så, hvordan redningstjenesten blev kommercialiseret, eller med andre ord: Havde man et produkt og et marked?

Inspirationsfasen

Falck havde som nævnt allieret sig med overretssagfører Hans Meyring, som fattede sympati for tanken om et redningskorps. Forudsætningerne for at oprette et sådant var dels viden om organisation, materiel og indsatsaktive og -tekniske principper, dels et økonomisk fundament. Til det sidste var Meyring en god kontakt for Falck. For det første havde han kapital, for det andet indgik han i kapitalstærke netværk. Allerede i december 1905 forhørte Meyring sig på ejendommen Ny Kongensgade 15. Han ville dog ikke investere de 115.000 kr. i ejendommen, men endte med at leje den for 8.320 kr. årligt.⁴⁷ Dermed var de egentlige økonomiske forberedelser i gang.

Samtidig rejste Falck på studierejse til London, hvor forsikringselskaberne i 1833 var gået sammen om at danne *The London Fire Engine Establishment*, forløberen for Londons brandvæsen.⁴⁸ Den danske gesandt, kammerherre Bille, introducerede Falck til brandchef oberst Fox, som lod Falck deltage i korpsets udrykninger. Falck gjorde sig mange iagttagelser om den engelske brand- og redningstjeneste, der som følge af assurandørejerskabet fokuserede på redning af værdier i forbindelse med brandslukning.

Efterfølgende rejste Falck til Hamburg, hvor han besøgte branddirektør Adolph Libert Westphalen, som var chef for Hamburgs brandvæsen. Også her studerede Falck organisationen og dens redningstaktik og -teknik. Tyskerne var meget langt fremme i arbejdet med at begrænse brandslukningens følgeskader, hvilket inspirerede Falck til at fokusere sin ide om et redningskorps.⁴⁹

På grundlag af sine udlandsstudier valgte Falck, at hans fremtidige redningskorps ikke skulle foretage brandslukning. En væsentlig grund hertil var formentlig, at der allerede eksisterede et delvis offentligt brandvæsen. Falcks fokus var i stedet på det, han kaldte brandredning, som i nutidens sprogbrug hedder følgeskadebekæmpelse. Den oprindelige tanke var således, at Falck ville rykke ud til brande og redde værdier både under og efter selve brandslukningen. Det vil kort sagt sige at

⁴⁷ EPA-A, brev 14.12.1905.

⁴⁸ Internetadressen for London Fire Brigade: <http://www.london-fire.gov.uk>.

⁴⁹ EPA-A, håndskrevet brev fra Falck februar 1906 og EPA-S, genpart af brev fra Falck til Ministeriet for Offentlige Arbejder 8.2.1906.

begrænse vandskade, sørge for overdækning og flytte møbler og andre værdier. Derudover skulle redningskorpset kunne yde hjælp i tilfælde af fx stormskader og oversvømmelser.⁵⁰

Agitation

Da Falck i januar 1906 var tilbage i Danmark, gav han sig i kast med at agitere for oprettelsen af Københavns og Frederiksbergs Ildebrands Redningskorps. Han holdt en række foredrag, som blev flittigt nævnt i den københavnske presse. Især i begyndelsen var der en udbredt skepsis mod initiativet, men enkelte fandt ideen fornyende. Bladet *Assurandøren* konstaterede, at redningskorpset i Hamburg kostede brandassurandørerne 50.000 kr. årligt, og at Falcks planer efter alt at dømme ville koste 40.000 kr. årligt, hvoraf forsikringselskaberne skulle stå for de 30.000 kr., »[...] for at opnaa det lille Plus, som hans [Falck, mr] Redningskorps efter al Sandsynlighed ville betyde for dem. Der er et gammelt Ord, der siger, at man ogsaa kan købe Guld for dyrt, og det kan passende anvendes her«.⁵¹

Assurandøren var altså i lang tid modstander af et privat redningskorps, og havde svært ved at se, hvordan det overhovedet skulle kunne finansieres. Den anke var også dækkende for mange andres modstand. På *Politiken* havde man derimod stor sympati for ideen, men man savnede oplysning om, hvad det kostede, og hvem der skulle finansiere det. Det fik avisen til at konstatere, at »Man skimtede akkurat lige Omridsene af det uundgaaelige Aktieselskab. Men disse finansielle Detailler kan jo også være os som Publikum ligegyldige, naar blot vi faar det nyttige Korps [...]«⁵² Avisen *Dannebrog* var også en af de få tidlige tilhængere af ideen.

Samtidig søgte Falck om et tilsagn om offentlig støtte til et redningskorps. Argumentation herfor tog udgangspunkt i de økonomiske og kulturelle fordele, det offentlige ville have ved dannelsen af et privat redningskorps. Falck påpegede, at »[...] et saadant fast Redningskorps, der er fuldt bekendt med Statens Bygninger og de i dem beroende Værdier samt særligt indøvet i og forsynet med særligt dertil indrettet Materiel til Redning heraf, vil være til overordentlig Nytte ved opstaaende Ildebrande«.⁵³

⁵⁰ EPA-S, bilag til brev fra Falck til Ministeriet for Offentlige Arbejder 8.2.1906 og EPA-A, Falcks talepapir.

⁵¹ *Assurandøren* nr. 3 1.2.1906.

⁵² *Politiken* 20.1.1906.

⁵³ EPA-S, genpart af brev fra Falck til Ministeriet for offentlige Arbejder 8.2.1906.

Falck henledte dernæst opmærksomheden på, at man i Paris med særligt henblik på netop statens samlinger havde bekostet et redningskorps til ca. en halv million franc, ligesom den engelske kong Edward havde indrettet et redningskorps i Windsor Castle. Han rundede af med at »[...] forespørge det høje Ministerium, hvorvidt Staten kan antages at ville stille sig velvilligt overfor et saadant Redningskorps, og hvorvidt Selskabet i saa Fald vil kunne forvente et aarligt Tilskud af 10.000 Kr.[...]«⁵⁴ Ministeriet delte imidlertid ikke Falcks synspunkt og afslog derfor at yde økonomisk støtte.⁵⁵

Andre aktører

Hvis skepsis mod en ide er et udtryk for, at ideen er ny, så var redningskorpset en nyskabelse. Helt så enkelt forholdt det sig dog ikke. Falck var ikke den første, som mente, at det var formålstjenligt at organisere og systematisere redningsarbejdet i forbindelse med brande i kulturbevarende institutioner. Allerede i 1903 indkaldtes til et stiftende møde i 'Det frivillige Redningskorps for Københavns Samlinger'. Tanken var, at

Et saadant Redningskorps bør være fast organiseret og nøje indøvet i Kjendskab til Musæums-, Bibliotheks- og Arkivbygningernes Indretning og deres Indholds Anordning i Lokalet. Det bør have klare Forestillinger om, hvorhen en Bortflytning kan foretages, og hvilke Midler der staa til Rådighed for den, og være sikkert indøvet i den mest praktiske Brug af dem.⁵⁶

Det er let at genfinde disse tanker i Falcks argumentation for, at *Redningskorpset* burde have statstilskud. Derfor kan det ikke udelukkes, at Falck i nogen grad havde skelet til dette offentligt kendte danske initiativ. På trods af ligheden, var Falcks ide ikke desto mindre væsensforskellig fra 'Det frivillige Redningskorps for Københavns Samlinger'. For det første var *Redningskorpset* ikke kun rettet mod de københavnske samlinger, men mod at afhjælpe alle former for ulykker i både boliger, erhverv og statslige bygninger. For det andet var *Redningskorpset* ikke frivilligt, men professionelt. For det tredje, men ikke mindst væsentligt var *Redningskorpset* et kommercielt foretagende.

⁵⁴ EPA-S, genpart af brev fra Falck til Ministeriet for offentlige Arbejder 8.2.1906.

⁵⁵ EPA-A, brev fra Ministeriet for offentlige Arbejder til Falck 20.3.1906.

⁵⁶ KB, KFR, Indbydelse til konstituerende møde 2.12.1903.

Falck var derfor hovedsageligt inspireret af udenlandske forhold, ligesom hans viden om det praktiske redningsarbejde kom fra studieophold i udlandet. På afgørende punkter adskilte *Redningskorpset* sig dog fra sine udenlandske forbilleder. Væsentligst var, at det var kommercielt. For det andet var det ikke et brandvæsen, men udelukkende et redningskorps. Af de her nævnte grunde var *Redningskorpset* på trods af rigelige inspirationskilder uden hidtidige fortilfælde.

Det forhold, at Falck ikke selv fandt på ideen om et redningskorps, men handlede efter udenlandsk forbillede, ligger fint i tråd med Schumpeters antagelse om, at selve opfindelsen er økonomisk irrelevant, hvis den ikke føres ud i livet. I en iværksætterteoretisk optik er det som nævnt indledningsvis kommercialiseringen af ideen og arbejdet med at introducere nyskabelsen, som konstituerer innovationen. Spørgsmålet er nu, hvordan ideen om et kommercielt redningskorps blev realiseret og finansieret.

Kommercialisering af redningstjeneste

I det følgende vil jeg argumentere for, at Falcks markedsadfærd var karakteriseret ved introduktionen af en række nye produkter, der opstod, fordi Falck kommercialiserede den ydelse, han leverede. *Redningskorpsets* produkt fremgår af dets formålsparagraf, som fastslog, at

Selskabets Formaal er at forebygge eller begrænse Udbredelsen af Ulykker og Ødelæggelser, i Særdeleshed naar disse ere opstaaede ved Ildebrand eller Oversvømmelser af Ejendomme og Værdier. Selskabet kan ogsaa udvide sit Formaal til i Sygdoms- eller Ulykkestilfælde at yde Syge eller Tilskadekomne den første Hjælp. Tillige kan Selskabet paatage sig Entreprenørarbejde, saasom: Udpumpning af Grunde – Udlaan af Redningsmateriel, Presseninger, Dunkrafte, Taljer etc. – i det hele taget saadant Arbejde, hvor Selskabets Opgave paa dette Omraade bliver en noget lignende som Svitzers Redningsselskab paa Søen [Em. Svitzers Bjærgnings-entréprise, mr].⁵⁷

I begyndelsen var *Redningskorpsets* kerneprodukt at hindre videre skadesudvikling ved brand. For at kunne levere ydelsen ansøgte Falck, sideløbende med sin ansøgning om offentligt tilskud, om, at hans påtænkte redningskorps måtte færdes på steder, som normalt var forbeholdt

⁵⁷ KB, KFR, Love for Københavns og Frederiksbergs Redningskorps § 2.

brandvæsen og politi. Denne tilladelse fik han allerede i foråret, ligesom både Frederiksberg kommune og Københavns magistrat gav tilladelse til, at *Redningskorpset* rykkede ud til brande jævnsides med brandvæsenet. Det var dog en forudsætning, at alt arbejde var underlagt brandmyndighedens anvisninger.⁵⁸ Samtidig fik Falck en aftale i stand med brandvæsenet, som skulle alarmere *Redningskorpset*, når det kørte til brand.⁵⁹

Fra og med september 1906 var *Redningskorpset* klar til at træde i funktion, men Falck valgte af markedsføringsgrunde at vente med den officielle åbning indtil årsdagen for Christiansborgsbranden, altså den 3. oktober. Ikke desto mindre begyndte *Redningskorpset* allerede i slutningen af august sin virksomhed, idet det deltog i oprydningen og sorteringsarbejdet efter en brand. I den forbindelse skrev den skadelidte isenkræmmer C.T. Rom, at han var »overbevist om, at dette [*Redningskorpset*, mr] vil blive et ypperligt Mellemed mellem den Brandlidte og Assuranceselskaberne«. ⁶⁰

Derfor forsøgte Falck i september at sende Roms anbefaling af sit arbejde til assuranceselskaberne.⁶¹ Det ændrede dog ikke ved selskabernes interesse i *Redningskorpset*. Ej heller nyttede det, at Falck rundsendte kopier af tilfredshedsytringer fra de tre forsikringsselskaber The Palatine Insurance Company Ltd., Yorkshire Insurance Company og Union Assurance Society, som ved en brand i Frederiksberg Træskærreri og Tømmerhandel havde benyttet *Redningskorpset* til nedflytning og bevaring mod yderligere værdiforringelse af de beskadigede maskiner.⁶² Tværtimod skrev forsikringsbranchens blad *Assurandøren*, at den omstændighed, at et par navngivne forsikringsselskaber ved en enkelt lejlighed havde benyttet sig af korpsets assistance, jo ikke forandrede, »[...] at det ikke er lykkedes Hr. Falck at faa nogen almindelig Overenskomst med de herværende Brandassurandører, uagtet Korpset [...] stiller sig saa imødekommende, at det overlader Selskaberne selv at bestemme Størrelsen af Honoraret for det præsterede Arbejde«. ⁶³

Det endte derfor med, at *Redningskorpset* kørte ud til brande, leverede sin ydelse, og dernæst ansøgte forsikringsselskaberne om betaling for dets indsat for medvirken til at reducere selskabernes omkostninger.

⁵⁸ EPA-A politiets tilladelse.

⁵⁹ KB, KFR, den automatiske alarmering fremgår bl.a. af *Redningskorpsets* første trykte kontrakter.

⁶⁰ EPA-S, brev fra C.T. Rom til *Redningskorpset*, september 1906.

⁶¹ EPA-A, genparten af breve.

⁶² EPA-S, her findes en kopi af brevet af 25.10.1906.

⁶³ *Assurandøren* nr. 22 17.11.1906.

Rednings- og entreprenørabonnementer

Dermed var *Redningskorpsets* bestræbelse på at kommercialisere redningstjenesten ikke bragt til ende. Meget tidligt formaliserede *Redningskorpsset* nogle abonnementskontrakter. De var udformet til både forretningsdrivende og private husholdninger. Disse forløbere for vore dages Falck-abonnementer tog udgangspunkt i redning af værdier eller udbedring af skader på bygninger og indbo. Kontrakterne var udarbejdet i to forskellige afdelinger, som dog ikke reelt var adskilte. Kernen i *Redningskorpsets* afdeling 1 var »Redning af uerstattelige Værdier i Tilfælde af Brand i Ejendomme, hvor Abonnenten boer eller har Kontor«. ⁶⁴ Med andre ord kunne kunderne ved at tegne et abonnement forøge chancerne for at redde sine bygninger og løsøre i tilfælde af brand. For at optimere ydelsen kunne abonnementet tilpasses den enkelte abonnent ved, at denne fik indført værdifuldt løsøre, som *Redningskorpsset* skulle være særligt opmærksom på, i kontrakten.

Redningskorpsset udfærdigede en situationsplan af lokalernes beliggenhed og de forskellige mulige adgangsveje. På denne oversigt angav man så, »[...] hvilke Værdier, som det efter Abonnentens Opgivende er særlig magtpaaliggende at redde i Ildebrandstilfælde, samt hvor disse Værdisager er at finde i Lokalerne«. ⁶⁵ Abonnementet kostede som minimum 3 kr. om året, for det fik man en vurdering af risikoen for de indtegnede værdier, en evt. overdækning af dem, og, hvis de var i fare for at brænde, en redning til et sikkert sted, hvor de ville blive bevogtet af *Redningskorpsset*.

Redningskorpsets afdeling 2 tog sig af »Vandskader eller større Oversvømmelser i Ejendomme, opstaaede fra Vandrør af en hvilken som helst Art«. ⁶⁶ Også disse kontrakter var det muligt at tilpasse den enkelte abonnent, idet der på situationsplanen blev indtegnet, hvor vandrørens stophaner var i og uden for ejendommen. Dette abonnement kostede min. 3,50 kr., og for ejendomme med mere end 15 lejligheder steg prisen til 5 kr. årligt. For disse beløb ville *Redningskorpsset* rykke ud og lukke ved ejendommens stophane, og dernæst foretage evt. nødvendig afdækning og lænsning.

Kontrakterne er interessante, fordi de for det første giver et indblik i, hvilket produkt *Redningskorpsset* leverede. Samtidig er de et eksplicit udtryk for, at produktet blev distribueret kommercielt. For det tredje understreger de gentagne gange, at *Redningskorpsset* ikke overtager det

⁶⁴ KB, KFR, Abonnementskontrakt med *Redningskorpsets* afdeling 1.

⁶⁵ KB, KFR, Abonnementskontrakt med *Redningskorpsets* afdeling 1.

⁶⁶ KB, KFR, Abonnementskontrakt med *Redningskorpsets* afdeling 2.

offentlige brandvæsens opgave.⁶⁷ Det er således klart, at *Redningskorpset* ikke var i et konkurrenceforhold med brandvæsenet, selv om det for nogle udenforstående kunne se sådan ud. Der var altså ikke tale om, at Falck i sine tidligste aktiviteter privatiserede allerede eksisterende offentlige opgaver. Hans assistance var snarere et supplement til den ydelse, brandvæsenerne leverede.

Falck og A/S De københavnske Sporveje

Redningskorpsets indtjening fra assuranceselskaberne var i begyndelsen ret begrænset. Det blev ikke bedre af, at *Assurandøren* i en stærkt kritisk artikel såede tvivl om redeligheden i *Redningskorpsets* vurderinger af, hvad dets indsats betød.⁶⁸ Falcks væsentligste indtægtskilde kom derfor i begyndelsen fra abonnementerne. Da *Redningskorpset* først var en realitet, undersøgte han mulighederne for at sprede dets aktiviteter, og han fandt, at fx transportvirksomheder frembød et indtjeningspotentiale. Således skrev han mindre end en uge efter *Redningskorpsets* officielle åbning til direktionen for A/S De københavnske Sporveje (herefter Sporvejselskabet).

Falck indledte med at henvise til, at en af det nystiftede selskabs kerneopgaver var entreprenørarbejde, hvortil blandt andet også hørte udlån af redningsmateriel, presenninger og bjærgningsudstyr. Selv om *Redningskorpset* kun lige var trådt i virksomhed, havde det allerede flere gange været tilkaldt for at bortfjerne væltede eller fastkørte vogne.⁶⁹ På grundlag af disse tidlige assistancer ved færdselsuheld konstaterede Falck, at Sporvejselskabet med fordel kunne samarbejde med *Redningskorpset*. De væsentligste grunde hertil var, at »[...] det nu ofte hændes, at Sporvognstrafikken i kortere eller længere Tid standses paa Grund af paa Skinnerne væltede Vogne eller lignende Kalamiteter, og Korpsets Assistance i saadanne Tilfælde vil være til megen Nytte ved Bortfjernelsen paa Grund af Korpsets Befordringsmidler og dets til alt Redningsarbejde indøvede Mandskab [...]«⁷⁰

Redningskorpset ville i tilfælde af en kontrakt købe »alt til en hurtig og effektiv Hjælp nødvendigt Redningsmateriel til Brug i de mange forskellige Tilfælde, hvor Korpsets Assistance vil vise nødvendig.«⁷¹ Falck

⁶⁷ KB, KFR, Abonnementskontrakt med *Redningskorpsets* afdeling 1.

⁶⁸ *Assurandøren* nr. 21 1.11.1907.

⁶⁹ Esbern Petersens Arkiv – Egeskov Slot (EPA-E), Vagtjournal 1906 – 1907.

⁷⁰ SA, *De københavnske Sporvejes arkiv* (KSA) nr. 19-61, pk. 40 (1906, 2001-2538) Jnr. 2122 brev fra Falck 8.11.1906.

⁷¹ SA, *De københavnske Sporvejes arkiv* (KSA) nr. 19-61, pk. 40 (1906, 2001-2538) Jnr. 2122 brev fra Falck 8.11.1906.

havde beregnet, at *Redningskorpset* for et tilskud på 500 kr. årligt og et vederlag for hver udrykning kunne stå til rådighed for Sporvejselskabet døgnet rundt. Vederlagets størrelse skulle i hvert enkelt tilfælde fastsættes af Sporvejselskabets direktion på grundlag af en rapport fra *Redningskorpset*. I øvrigt skulle gælde de samme betingelser som ved abonnementskontrakter med *Redningskorpsets* afdeling 2. Der skulle med andre ord opsættes skilte med henvisning til *Redningskorpset* på alle Sporvejselskabets bygninger og remiser.

Selv om Sporvejselskabets direktion valgte ikke at tegne kontrakt med *Redningskorpset*, viser denne første kontakt mellem de to selskaber, at Falck aktivt forsøgte at skabe et marked for sin virksomhed. Ved tidligere uheld rykkede Sporvejselskabets eget personel ud, og opgaverne blev løst efter de forhåndenværende søms princip. Ingen andre havde forsøgt at udnytte det potentiale, som lå i en fast aftale om at rykke ud til de ganske mange uheld med sporvogne. Samtidig skal man ikke undervurdere den betragtelige eksponering af selskabet, som en tilstedeværelse ved alle sporvognsuheld ville medføre.

Realitetsforhandlinger

I foråret 1907 kontaktede Falck og Meyring igen Sporvejselskabet. De var ikke i tvivl om, at *Redningskorpset* fuldstændig kunne overtage redningsarbejdet ved forulykkede sporvogne og ved rydning af skinnerne for fremmede køretøjer eller andet. Brevet blev afsluttet med et kontrakttilbud.

Kernen i kontraktforslaget var stadig, at *Redningskorpset* forpligtede sig til altid at holde et redningsautomobil bemandet med 2-5 mand i beredskab til sporvognsulykker. Derimod var der sket markante forandringer i de økonomiske betingelser. I løbet af det forgangne halve år var det årlige gebyr steget med 1.000 kr. til i alt 1.500 kr. Ligeledes var vederlaget pr. udrykning ændret fra et beløb skønnet af Sporvejselskabets direktion til faste priser. Således kostede assistancer til uheld som følge af skader på Sporvejselskabets eget materiel som fx knækkede aksler og afsporede sporvogne 10 kr. Derimod kostede udrykninger til bortfjernelse af fremmede køretøjer og andre fremmedlegemer på skinner kun 5 kr. For særlige tilfælde, hvortil krævedes længere arbejdstid og ekstraordinære foranstaltninger, skulle Sporvejselskabet orienteres, hvorpå det skulle bestemme størrelsen af det honorar, som tilkom *Redningskorpset*.

Kontraktforslaget indeholdt yderligere det forhold, at det ikke kun var *Redningskorpset*, som skulle stille med redningsmateriellet. Det skul-

le kun levere almindeligt redningsudstyr, som frigørelsesværktøj og opklodningsmateriel. Sporvejsselskabet skulle derimod »[...] levere alt Værktøj, nødvendig til Redningsarbejde ved Selskabets egne Vogne, samt Vedligeholdelsen af samme [...]«⁷² Falck og Meyring slog fast, at en eventuel kontrakt kun kunne tegnes for ét år.⁷³

Det er værd at bemærke, at Sporvejsselskabet ved indgåelse af en evt. kontrakt med *Redningskorpset* ikke automatisk opnåede adgang til korpsets andre tjenester. Der var udelukkende tale om en kontrakt om redningshjælp ved ulykker med og på sporvognene. Falck undlod dog ikke at påpege, at Sporvejsselskabet også kunne kalde på *Redningskorpsets* assistance i mange andre tilfælde, som fx oversvømmelser eller skader i tagkonstruktionerne på selskabets ejendomme og remiser. I disse tilfælde kunne *Redningskorpset* levere pumpemateriel og afdækning. Tjenesterne kunne leveres til meget billige takster, men det fremgår ikke, om taksterne var billigere end andre abonnenters.

Sporvejsselskabets direktør Faber var imidlertid ikke entydigt overbevist om *Redningskorpsets* fortræffeligheder og dets evne til at yde den tilbudte service. Derfor bad han sine direktionskolleger samt overværkfører Levring og selskabets trafikinspektør Zimmermann om at vurdere kontrakten. Samtidig udbad han sig dokumentation for, at *Redningskorpset* havde ret til at færdes uhindret i København og Frederiksberg.⁷⁴ Sporvejsselskabet overvejede sagen i halvanden måned, og den 31. maj besluttedes det at tegne en kontrakt med *Redningskorpset* på de vilkår, som Falck og Meyring havde opstillet. Derfor løb kontrakten også kun et år fra 1. juli 1907 til 30. juni 1908.⁷⁵

Begivenhederne omkring *Redningskorpsets* første kontrakt med Sporvejsselskabet viser for det første, at Falck var aktivt opsøgende i sit virke for at befæste selskabets position på markedet. I sin bestræbelse herpå var Falck i stand til at udvide *Redningskorpsets* operationsfelt til ikke blot at omfatte faste kontrakter med virksomheder. Kontrakten med Sporvejsselskabet var også et eksempel på, at han overtog en funktion, som Sporvejsselskabet allerede varetog. Hans bedrift bestod derfor ikke hovedsageligt i at opdage, at der var et indtjeningspotentiale knyttet til sporvognsdriften, men i at realisere dette potentiale ved at kommercialisere rednings-, rydnings- og bjærgningsfunktionen. På det grundlag kan det konstateres, at Falck i hvert fald i *Redningskorpsets* første halve år

⁷² SA, KSA nr. 19-61, pk. 42 (1907, 701-1400) Jnr. 996 brev 12.4.1907.

⁷³ SA, KSA nr. 19-61, pk. 42 (1907, 701-1400) Jnr. 996 brev 12.4.1907.

⁷⁴ SA, KSA nr. 19-61, pk. 42 (1907, 701-1400) Jnr. 996 brev 12.4.1907, Jnr. 1376 er Falcks svar på anmodningen om dokumentation for fri færden.

⁷⁵ SA, KSA nr. 69 – 106, nr. 91 – 1907 (1 – 800). Jnr. 764 brev til Falck 31.5.1907.

fortsatte med at udvikle sit kerneproduksortiment og dermed også markedet.

For det andet dokumenterer forløbet, at Falck var meget bevidst om sine muligheder for at tjene på det, som Chandler har kaldt 'economies of scope'.⁷⁶ Dermed forstås egentlig, at produktionen af ét produkt udvides til at producere flere produkter ved hjælp af samme råvarer, produktionsprocesser o.l. Falck havde held til at holde selskabets kompetencer adskilt og derved sprede produktsortimentet. Ved at foretage en adskillelse af selskabets forskellige produkter, brandredning, læsning, bjærgning og førstehjælp øgede han indtjeningsmulighederne.

Dette underbygges af, at Sporvejsselskabet som vist skulle betale særskilt for at rekvirere *Redningskorpset* til læsningsopgaver, selv om det betalte *Redningskorpset* for, at dette stillede en redningsvogn og 2-5 mand til rådighed. I den forbindelse er det ligeledes værd at bemærke, at det lykkedes Falck at vælte investeringsomkostninger på værktøj m.v. til frigørelse af sporvogne over på Sporvejsselskabet. Dermed undgik han, at *Redningskorpset* skulle foretage nye investeringer for at løse opgaven.

For det tredje vidner prisstigningen på 200 pct. i løbet af kun fem måneder og de faste priser på vederlag for udrykninger om, at selskabets økonomi konstant var til vurdering i dets tidlige iværksættelsesfase. Det er på grundlag af det foreliggende materiale ikke muligt at afgøre, om prisstigningen var en konsekvens af en for optimistisk førstevurdering, eller om den skyldtes en generelt trængt økonomi. Set i lyset af de tidligere nævnte åbenlyse likviditetsproblemer forekommer det imidlertid rimeligt at antage, at de ændrede priser var en følge af, at *Redningskorpset* i begyndelsen havde et ganske spinkelt økonomisk grundlag. Herfor taler ligeledes kontraktens etårige løbetid, som bevirkede, at *Redningskorpset* kontinuerligt havde mulighed for både at vurdere opgavens rentabilitet og samtidig indgå i forhandlinger om kontraktens pris.

Sammenfattende kan det konstateres, at Falck i forbindelse med den første kontrakt med Sporvejsselskabet på en række punkter varetog en ordinær direktørfunktion. Således havde han hele tiden selskabets lidt skrantende økonomi for øje. Dette overskygges dog af hans iværksætteradfærd i relation til videreudviklingen af *Redningskorpsets* kerneprodukter.

⁷⁶ Chandler 1990.

Organisation og netværk

Analysen af *Redningskorpsets* finansiering viste, at det i høj grad var Falcks netværk, som engagerede sig i selskabet og finansierede det. Det var imidlertid ikke kun i forbindelse med grundlæggelsen af *Redningskorpset*, at Falck var bevidst om værdien af gode netværk. Også i organiseringen og promoveringen af *Redningskorpset* brugte han de muligheder, som bød sig. Da selskabet var trådt i funktion, skrev Falck til Røde Kors for at få foreningen til at indgå i et samarbejde om ambulancedrift i København.⁷⁷ Bestræbelserne bar ikke umiddelbart frugt, men kontakten til Røde Kors blev senere væsentlig for *Redningskorpset*.

Ambulancestation i Ulvedalene

Det fremgår af dels den trykte presse, dels af arkiverne, at Falck tidligt forstod at udnytte reklameværdien af nyheder. Stort set intet i *Redningskorpsets* tidlige år har fundet sted, uden at Falck adviserede pressen. Den nærmest konstante medieomtale var en medvirkende årsag til den hurtige udbredelse af *Redningskorpsets* navn. Derfor vidste Falck også, at det sommetider var nødvendigt med iøjnefaldende begivenheder, hvis man ville i aviserne.

Denne viden havde sandsynligvis betydning for, at Falck i vinteren 1906-07 valgte at opstille en ambulancestation ved kælkebakken Ulvedalene i Dyrehaven. Derfor søgte og fik Falck tilladelse til at færdes med et motoriseret køretøj i Dyrehaven efter skovfogedens nærmere bestemmelser.⁷⁸ Den vinter betjente Falck sammen med sin søn Rudolf en trehjulet ambulancemotorcykel i weekenderne. Læge Louis Fränkel tilbød gratis sin assistance, og han virkede som leder af samaritterne (Rudolf og Sophus Falck) ved ambulancestationen.⁷⁹ Begivenheden gav genlyd i den københavnske presse, og Røde Kors valgte at betale de herrer Falck 50 kr. for deres »[...] smukke Arbejde i Humanitetens navn«.⁸⁰

Da Falck den efterfølgende vinter var i færd med at planlægge oprettelsen af en ambulanceafdeling, var samaritertjenesten ved kælkebakken en glimrende anledning til at profilere *Redningskorpsets* sygetransporttjeneste. Denne gang skulle det være mere systematisk, men ideen var stadig enkel. *Redningskorpset* skulle opstille og betjene en samaritertjeneste ved kælkebakken og stille en sygetransport til rådighed. Hele

⁷⁷ EPA-S, breve fra Falck til Bestyrelsen for Foreningen 'Det røde Kors' 6.10.1906 og 13.10.1906.

⁷⁸ EPA-A, køretilladelse fra Direktoratet for Skovbrug.

⁷⁹ Politiken 4.3.1908.

⁸⁰ EPA-A, brev fra Røde Kors 20.3.1907.

operationen skulle drives under Røde Kors' mærke, og for dette skulle Røde Kors betale til driften samt til anskaffelsen af et lazarettelt. Falcks ide blev imidlertid kun delvist imødekommet af Røde Kors, som betalte 100 kr. til driften, men ikke ville betale til anskaffelsen af et telt. Derimod ville man gerne afgive en sygeplejerske til ambulancekørslen.⁸¹ Igen tilbød Fränkel sin hjælp, men han mødte ikke op til de aftalte tidspunkter, og det endte med, at Falck drev samaritertjenesten assisteret af Røde Kors' sygeplejerske.⁸²

Selv om gennemførelsen af samaritertjenesten ved Ulvedalene ikke foregik nøjagtig, som Falck havde planlagt det, så understreger de mange spaltecentimeter omtale, som det gav, at Falck ikke kun var kreativ i forhold til at udvikle selskabets produkter og markeder, men også i forhold til at skaffe sig gratis reklame. På dette tidspunkt var al positiv omtale af værdi, da *Redningskorpset* i 1907 stadig blev betragtet som en københavnsk kuriositet. Således indgik Falck og *Redningskorpset* i det satiriske julehæfte *Blæksprutten*, som tænkte Falcks ideer om redningstjeneste ud i det absurde.⁸³

Ambulancetjenesten

Inddragelsen af Sporvejselskabet var ikke Falcks eneste fornyelse af *Redningskorpsets* produkter. Allerede i sommeren 1907 kunne han se på fordelingen af udrykninger, at antallet af sygetransporter og udrykninger til ulykker med personskader steg. På det grundlag besluttede han, at *Redningskorpset* skulle opprioritere dette felt. Problemet med den beslutning var, at anskaffelse og udrustning af en konkurrencedygtig ambulance var en kostbar investering. Falck lod derfor sit netværk vide, at han stod i færd med at få » [...] indrettet en moderne Menneskeredningsstation, i Smag med de[m] i U[d]landets Storbyer«. ⁸⁴

Falck kunne i oktober 1907 gennem pressen meddele omverdenen, at *Redningskorpset* af Sporvejselskabet havde modtaget et nyt moderne automobilambulancekarosseri, der var udført på selskabets egne værksteder. Samtidig havde firmaet Simonsen og Weels Efterfølgers forbindelsesstoffabrik skænket det fornødne udstyr til udrustning og montering af ambulancen.⁸⁵ Et karosseri er imidlertid ikke meget bevendt uden selve bilen, som *Redningskorpset* var nødt til at anskaffe sig. Falck

⁸¹ EPA-A, brev fra Røde Kors 29.11.1907.

⁸² EPA-S, brev fra Falck til Oberstløjtnant A.C.P. Jensen 16.12.1909.

⁸³ *Blæksprutten* 1907.

⁸⁴ SA, KSA, nr. 19-61, pk. 44, Jnr. 2757.

⁸⁵ EPA-S, brev til diverse københavnske aviser oktober 1907.

indhentede flere tilbud på en bil og endte med at købe den hos Carl J. Janssen på Vestergade.⁸⁶

Ved årsskiftet 1908 kunne *Redningskorpset* præsentere Skandinaviens første automobilambulance.⁸⁷ Det betød samtidig, at selskabet for alvor integrerede sygetransporten som et væsentligt led i korpsets virksomhed. Til det formål oprettedes endnu en afdeling, nemlig afdeling 3 – ambulancetjenesten – som hurtigt dokumenterede sin eksistensberettigelse. Talmæssigt ser afdelingens vækst således ud: I 1908 foretog korpset 74 private sygetransporter, i 1909 270, og allerede det tredje år 522 sygetransporter.⁸⁸

I løbet af foråret 1908 udsendte *Redningskorpset* igen et tryk, som skulle oplyse Københavns befolkning om dets virkefelt. Dette tryk understregede ikke kun Falcks fortsatte evne til at profilere virksomheden, det markerede også et skift i *Redningskorpsets* virkefelt. Det var første gang, at redning af mennesker og dyr havde forrang for korpsets oprindelige ambition om at forebygge eller begrænse udbredelsen af ulykker og ødelæggelser ved især brand og oversvømmelser.⁸⁹ Korpsets bestræbelse på at betone selve redningsaspektet understreges af, at det teknisk betegnede arbejde optager mindre end en fjerdedel af pladsen.

Oprettelsen af en ambulanceafdeling viser, hvordan Falck til stadighed havde held til at videreudvikle *Redningskorpsets* produkter. Samtidig understreger det, at kommercialiseringen blev fulgt af organisatoriske forandringer. Det var altså ikke kun i sit arbejde med at udvikle selskabets kerneydelser og markeder, at Falck var innovativ. Han strukturerede samtidig sit selskab således, at de enkelte funktioner blev adskilt.

Det havde ikke kun det rent praktiske formål, at medarbejderne blev gode til deres opgaver. Tværtimod genererede de organisatoriske forandringer et større salg, da det derved blev muligt at tegne forskellige abonnementer. Som det sås med de første to abonnemestyper, udviklede Falck også mulighed for at man kunne tegne sygetransport- eller ambulanceabonnementer. Disse blev udfærdiget på særskilte kontrakter, som refererede til *Redningskorpsets* 3. afdeling.⁹⁰ Ved på den måde at oprette tre særskilte afdelinger forekom det rimeligt, at abon-

⁸⁶ EPA-A, rummer flere tilbud på et automobil fra sensommeren 1907, deriblandt Janssens 'fortroligt' mærkede tilbud. Ligeledes findes et brev fra Janssen, som bekræfter handlen.

⁸⁷ A. Rørmark: »Om Falcks Redningskorps Ambulancevirksomhed i Danmark« i: *Arbejdsbeskyttelsen og Samaritergerningen i Danmark*, bd. 2, , Kbh. 1952, s. 402-411.

⁸⁸ EPA-E, vagtjournaler.

⁸⁹ KB, KFR, Redningskorpsets virkefelt 1908, registreret 13.7.1908.

⁹⁰ EPA-A, abonnementskontrakter afdeling 3.

nenten ikke kunne nøjes med et samlet abonnement.⁹¹ Det skal dog understreges, at alle kontrakterne fra 1909 og frem eksplicit gjorde opmærksom på, at abonnenter i første og anden afdeling fik rabat på sygetransporter, samt at der var rabat ved tegning af flere abonnements-typer.⁹²

Netværksfinansieret ambulance

Det var ikke kun i forbindelse med reklame og omtale, at Falck forstod at udnytte sine netværksfordele. Således er omstændighederne ved tilvejebringelsen af *Redningskorpsets* første automobilambulance interessante, fordi de afslører, hvordan Falck havde direkte økonomisk gevinst af sit netværk. Mest iøjnefaldende er umiddelbart Sporvejselskabets gave, som formodentlig kan tilskrives Falcks kontakter til selskabets tekniske direktør Faber, der også forærede Falck frikort til Sporvejselskabet og Tuborg-Klampenborg elektriske Sporvej.⁹³

Mindre overraskende er, at selve automobilen blev købt hos Janssen, som både var aktionær og medlem af *Redningskorpsets* bestyrelse.⁹⁴ Engagementet afspejles i hans tilbud: Selskabet kunne nøjes med at betale hans nettopriser fra fabrikken samt told- og fragtomkostninger. Med hensyn til sin fortjeneste henstillede han til bestyrelsen at fastsætte denne til 10 pct.⁹⁵ Denne prisfastsættelse medvirkede til, at *Redningskorpset* kunne erhverve ambulancen 1.300 kr. billigere end det næstbedste tilbud.⁹⁶

For det andet havde det nære forhold mellem Janssen og *Redningskorpset* den økonomiske fordel, at betalingen for ambulancen kunne foretages med vekslers, som senere blev indfriet med aktier. Ved at handle med Janssen opnåede *Redningskorpset* en betydelig længere og større kredit, end man ellers kunne forvente.⁹⁷ Dermed understreger forløbet, at virksomhedens organisering havde stor betydning for, hvorledes den kunne iværksætte nye ideer. Meget taler således for, at *Redningskorpsets* ambulancetjeneste hovedsagelig blev oprettet, fordi Falcks netværk fandt ideen værd at støtte.

⁹¹ Se fx *Redningskorpsets* kontrakt med Rigsdagen i Folketingets Bibliotek og Arkiv, som bekræfter denne antagelse.

⁹² EPA-A, abonnementskontrakter.

⁹³ SA, KSA, nr. 69 – 106, nr. 92 – 1907 (nr. 801 – 1800), jnr. 851 brev 17.6.1907.

⁹⁴ EPA-A, Janssen tegnede i april 1907 aktier for 9.000 kr.

⁹⁵ EPA-A, Janssens tilbud af 14.6.1907.

⁹⁶ EPA-A, T.T. Nielsen fra Ny Toldbodgade skulle have mindst 5.000 kr., hvorimod Janssen kunne nøjes med 3.700 kr.

⁹⁷ EPA-A, Dagsdatokvitteringer for, at Janssen modtog aktier for vekslers på 3.000 kr.

Dette underbygges yderligere af, at ambulancens pakning med genoplivningsudstyr, forbindskasser mv. også var en gave fra Falcks personlige netværk. Den lidt upersonlige betegnelse Simonsen og Weels Efterfølger dækker nemlig over selskabets direktør, grosserer Kai Lippmann. I sin egenskab af direktør for en producent og forhandler af hospitalsudstyr havde han en interesse i den reklameværdi, som lå i, at produkterne blev brugt i *Redningskorpsets* nye ambulance. Det var imidlertid ikke Lippmanns eneste interesse i Falcks redningskorps; han og Falck havde nemlig været venner siden barndommen.⁹⁸ Lippmanns engagement i selskabet fortsatte, og året efter indtrådte han i dets bestyrelse i stedet for Janssen, som emigrerede til Sverige. Lippmanns bestyrelsespost skal dog ikke ses som udtryk for ren filantropi, idet både han og Falck havde en forretningsmæssig interesse i, at Lippmann var tæt involveret i de fremtidige ambulanceprojekter.

Lægeambulancer

Redningskorpsets 3. afdeling var ikke gammel, før Falck begyndte at overveje, hvorledes den kunne forbedres. Det eksisterende alternativ var Lægeforeningens ambulancetjeneste, som delvist var blevet overtaget af Københavns Brandvæsen i 1898.⁹⁹ Denne ordning var ikke uden problemer, idet den udelukkende byggede på hestetrukne vogne. Derfor var *Redningskorpsets* motoriserede ambulance et markant supplement. Ikke desto mindre var den københavnske sygetransport genstand for offentlig debat.

I en kronik i *Politiken* havde Dr. Louis Fränkel skitseret, hvorledes den første lægehjælp ved ulykkestilfælde i København kunne forbedres. Hans ide var at oprette en central lægevagtstation i stil med dem i de europæiske hovedstæder. Lægevagtstationen skulle både være rammen om udrykning med en lægebemandet og -betjent ambulancetjeneste og en intern funktion med patientbehandling på stationen. Fränkels kronik var ganske detaljeret i sin gennemgang af antallet og arten af ansatte på stationen. Væsentlige i forhold til Falcks udvikling af *Redningskorpsets* ambulancetjeneste var især to forhold.

For det første hvilede Fränkels forslag på den grundlæggende præmis, at ambulancetjenesten ikke blot skulle være lægebetjent, men lægestyret. »Da kun en Læge kan have det rette Blik for Redningstjene-

⁹⁸ Simonsen og Weels arkiver fra denne periode er brændt. En samtale med familien Lippmann har imidlertid bekræftet Falcks og Lippmanns barndomsvenskab.

⁹⁹ Rørmark 1952.

stens principielle og specielle Krav, maa den administrative Ledelse lægges i en Læges Haand«. ¹⁰⁰ Hele ledelsen af ambulancetjenesten skulle altså varetages af læger, dermed udfordrede Frænkel Falcks autoritet på redningsområdet.

For det andet var Frænkel af den faste overbevisning, at en lægestation med udrykning burde være en kommunal opgave. Kun derved kunne man sikre den stabilitet i driften, som var afgørende for, at stationen kunne håndtere vanskelige akutte situationer. For Frænkel var det bydende nødvendigt at undgå privat drift, da den »[...] i Længden vil vise sig uheldig, ligegyldig om den er baseret paa Forretningsprincipper, om den skal suge sin Næring af den offentlige Velgørehed, eller om den – hvad der er det værste – skal leve af begge dele«. ¹⁰¹ Dermed bragte Frænkel sig på direkte kollisionskurs med *Redningskorpsets* ambulancevirksomhed.

I stedet for at knytte en ambulancetjeneste til lægerne valgte Falck at knytte læger til ambulancetjenesten. I løbet af sensommeren 1908 kom den unge læge Gunni Busck til *Redningskorpset*. Han indgik på *Redningskorpsets* vegne en overenskomst med Den danske Lægeforening i september. ¹⁰² Ifølge aftalen skulle den danske lægeforening stille en læge til rådighed for bemanningen af *Redningskorpsets* lægevagtsstation. I modsætning til Fränkels forslag skulle Falcks lægevagtstation kun foretage lægelig behandling på skadesstedet og i ambulancen. Det var således et ufravigeligt krav, at lægerne »[...] under ingen Omstændigheder [måtte] paatage sig Viderebehandling af en Patient«. ¹⁰³

Da *Redningskorpsets* døgnbemandede lægevagtstation åbnede d. 23. september 1908, var det med et 10 mand stort lægeteam. De var ikke alle fast tilknyttet korpset, men arbejdede i en turnus. Ordningen blev tilset af Dr. Chr. Holm fra Lægeforeningen. Samtidig blev det i dagspressen understreget, at Falcks initiativ ikke skulle konkurrere med hjemmenes faste læger, men udelukkende fungere i akutte situationer. ¹⁰⁴

Selv om ordningen var en umiddelbar succes i dagspressen, kneb det med tegningen af lægevagtsabonnementer. Således kunne selskabets formand på generalforsamlingen 22. april 1909 berette, at lægevagtstationen indtil da havde givet et underskud på 611 kr. ¹⁰⁵ På trods af den

¹⁰⁰ *Politiken* 25.6.1908.

¹⁰¹ *Politiken* 25.6.1908.

¹⁰² EPA-A, kontrakt mellem *Redningskorpset* og Den danske Lægeforening 19.9.1908.

¹⁰³ EPA-A, kontrakt mellem *Redningskorpset* og Den danske Lægeforening 19.9.1908.

¹⁰⁴ Se fx *Politiken* 23.9.1908.

¹⁰⁵ *Berlingske Tidende* 23.4.1909.

ringe indtjening i begyndelsen synes det rimeligt at konstatere, at Falck med etableringen af lægevagtstationen igen markerede sig som en fornyer af den københavnske redningstjeneste.

Frænkels modstand mod Falck kan ikke udelukkende betragtes som en kamp mellem to lige store egoer, selv om dette også spillede en rolle. Ej heller kan deres kontroverser forklares med henvisning til deres standsmæssige forskelle, selv om Fränkel aldrig undlod at fremhæve Falcks manglende medicinske kundskaber. Kildematerialet efterlader derimod det klare indtryk, at konfliktens substans var Frænkels ideologiske modstand mod, at det offentlige overdrog ansvaret for patientbefordring til en privat udbyder. Dermed foregreb Fränkel den debat, som stadig pågår, om, hvornår faggrænser er påkrævede.

Frænkels angreb på *Redningskorpsets* sammenblanding af traditionelle entreprenøropgaver og ambulancetjeneste tog imidlertid til.¹⁰⁶ Falck forsøgte på mange måder at imødegå hans påstande, blandt andet ved offentligt at påpege en række uheldige træk ved Frænkels hidtidige engagement i redningstjenesten. Ikke desto mindre erkendte Falck, at Frænkels ihærdige kritik af *Redningskorpset* bedst kunne imødegås ved at omorganisere virksomheden på en sådan måde, at Frænkels kritik blev meningsløs.

Derfor besluttede Falck på opfordring af *Redningskorpsets* bestyrelsesformand oberstløjtnant A.P. Jessen at tage skridt til at adskille ambulancevirksomheden fra selskabets øvrige aktiviteter. Samtidig var det planen, at ambulancedriften skulle oversees af korpsets læge Gunni Busck.¹⁰⁷ Konkret betød det, at Falck allerede i januar 1910 havde en aftale på plads om, at ambulancevirksomheden, som en afdeling for sig, skulle henlægges til nye lokaler i Ny Kongensgade 9.¹⁰⁸ Dermed reagerede Falck på den tvivl om selskabets kompetence, som Fränkel såede, når han fokuserede på, at Københavns ambulancetjeneste i realiteten blev drevet af en fabrikant og ikke en læge.

Efter flytningen af ambulancevirksomheden udsendte *Redningskorpset* et nyt prospekt med oplysninger om »Redningskorpsets Centralredningsstation«.¹⁰⁹ Det som oprindeligt hed lægevagtstation, blev da til Centralredningsstation, hvilket lader til at være en tilsigtet navneforan-

¹⁰⁶ Angrebene fandt sted i december 1909 og januar 1910 og behandles nærmere nedenfor.

¹⁰⁷ EPA-S, brev fra A.C.P. Jessen til bestyrelsen for *Redningskorpset* 10.12.1909. Jessen havde overtaget posten som formand for selskabet efter Meyring på generalforsamlingen tidligere på året.

¹⁰⁸ *Berlingske Tidende* 19.1.1910.

¹⁰⁹ KB, KFR, Redningskorpsets Centralredningsstation, registreret 15.7.1919.

dring, idet der derved blev et begrebssammenfald mellem Frænkels ide og *Redningskorpsets* ambulancetjeneste. Ud over at bidrage til denne begrebsforvirring dokumenterer prospektet, at *Redningskorpset* intensiverede sin profilering af ambulancetjenesten og sygetransporterne, samt at der ikke var tale om filantropisk virksomhed, tværtimod. Prospektet var en markedsføring af forskellige produkter fra *Redningskorpset*.

Således kunne der købes både 1. og 2. classes sygetransport i København à hhv. 8 og 6 kr. pr. kørsel. Forskellen var antallet og arten af hjælpere på transporten. Ligeledes kunne familier og virksomheder tegne abonnementer på Centralredningsstationens assistancer for hhv. 8 og 12 kr. årligt. Abonnenten fik derved ret til øjeblikkelig hjælp af enten samarit eller stationens læge, ved ulykkestilfælde gratis transport af tilskadekomne til hospitalet eller eget hjem, et kursus i samaritanergerning og endelig en forbidskasse, som udskiftedes en gang årligt. Samtidig oppebar abonnenter 10 pct. rabat på sygetransporter og en særlig, ikke nærmere specificeret rabat ved rekvisition af assistancer fra *Redningskorpsets* andre afdelinger.¹¹⁰

Forløbet omkring Falcks lægevagtstation dokumenterer, at Falck ikke blot fortsatte sin orientering mod de udenlandske redningsvæsener, men også at han forstod at virkeliggøre lignende ordninger i Danmark. Samtidig understreger det, at Falck til stadighed ledte efter nye muligheder at udvikle sit produkt på. En væsentlig forandring af redningstjeneste som kommercielt produkt var satsningen på menneskeredning snarere end på skadesbegrænsning og -udbedring. Ligeledes dokumenterer hændelsesforløbet, at Falck også besad en evne til at reorganisere virksomheden, så den kunne imødekomme omgivelsernes ændrede fordringer. Endelig kan det konstateres, at Falck ikke blot havde en særlig evne til at fornemme og opfange tidens strømninger, men at han også forstod at bringe dem til udførelse.

Asymmetrisk information og forbundne bestyrelser

På trods af deres indbyrdes uoverensstemmelser og grundlæggende forskellige syn på, hvem der skulle drive ambulancetjeneste, inviterede Frænkel Falck til at deltage i grundlæggelsen af Dansk Nationalforbund for Redningsvæsen. I efteråret 1909 tog Frænkel initiativ til at oprette dette forbund, som skulle samle alle bestræbelser på at optimere det danske redningsvæsen. På det stiftende møde i Grundtvigs Hus den

¹¹⁰ KB, KFR, Redningskorpsets Centralredningsstation, registreret 15.7.1919.

9.12.1909 deltog omtrent 200 civile og militære personer med forskellig interesse i brand- og redningstjeneste og lægetjeneste. Mødet endte som forventet med en stiftelseserklæring og en dannelse af en bestyrelse, men selve mødet forløb nærmest som en diskussion for eller imod Falcks virksomhed.¹¹¹

Frænkels hovedsynspunkt var, at det ny forbund skulle virke for, at der blev oprettet en central lægevagtstation i stil med den plan, som han havde skitseret i sin kronik i *Politiken* året før. Han gjorde det i utvetydige vendinger klart, at forbundet ikke skulle intervenere i allerede eksisterende ambulanceordninger, hvis de var drevet af kommunen eller Røde Kors. Det var derimod sikkert, at såfremt der kun fandtes et privat alternativ, skulle forbundet forestå oprettelsen af en ny lægebetjent ambulancetjeneste.¹¹²

Dermed blev også debatten om betydningen af Dansk Nationalforbund for Redningsvæsen en debat om det rigtige i, at en privat entreprenør drev ambulancedriften. Diskussionen fortsatte i *Ugeskrift for Læger*, hvor Falcks korpslæge Gunni Busck anfægtede Frænkels kritik af *Redningskorpset*. Det fik imidlertid blot Frænkel til at fastslå, at »[...] Kælderudpumpning og Sygetransport er to Virksomheder, som maa holdes ude fra hinanden, og at en Ambulancestation bør ledes af Læger, der kan ansætte en Entreprenør, men ikke af en Entreprenør, der ansætter Læger«. ¹¹³ Som det er fremgået tidligere, er der ingen tvivl om, at Frænkel dermed satte ord på den skepsis, som mange havde til Falcks virksomhed.

Begivenhederne omkring dannelsen af Dansk Nationalforbund for Redningsvæsen er interessante af især to grunde. For det første viser de, hvor alvorlig konflikten mellem Falck og Frænkel var, og at Falck ikke altid havde opinionen med sig. For det andet demonstrerer de Falcks omstillingsparathed og forståelse for at bruge sit netværk. Selv om begge de herrer ville modernisere dansk redningstjeneste i stil med udenlandske tjenester, var deres holdninger til den praktiske udførelse uforenelige. Frænkel havde god adgang til både *Berlingske Tidende* og *Politiken*, og derigennem kunne han påvirke manges holdninger til Falck og *Redningskorpset*. For at undgå tvivl om *Redningskorpsets* troværdighed investerede Falck og korpslæge Gunni Busck betydelige kræfter i at besvare alle Frænkels angreb.

Derved kom Dansk Nationalforbund for Redningsvæsen til at stå i et modsætningsforhold til Falck og *Redningskorpset*, hvilket fik betydning

¹¹¹ EPA-S stenografisk referat af Frænkels foredrag og *Ugeskrift for Læger*.

¹¹² EPA-S, stenografisk referat af Frænkels foredrag.

¹¹³ EPA-S, Frænkels replik i *Ugeskrift for Læger*.

for Fränkels muligheder for at handle som forbundets formand. Falck holdt sig nemlig ikke for god til at underminere Fränkels autoritet i Nationalforbundets bestyrelse ved at bruge de kontakter, han havde. I praksis havde *Redningskorpset* og Dansk Nationalforbund for Redningsvæsen forbundne bestyrelser, idet den fremtrædende militærmand oberstløjtnant A.C.P. Jessen havde et dobbeltmandat. Det udnyttede Falck til sin fordel ved gennem en fire siders redegørelse for Fränkels fortrædeligheder at advare Jessen om, »[...] at en Mand som Dr. Fränkel ikke er kompetent til offentlig at udtale fordømmende Ord om en institution som *Redningskorpset*, der Skridt for Skridt har tilkæmpet sig sin nuværende Position«. ¹¹⁴

I og med at Falcks netværk strakte sig ind i bestyrelsen af Dansk Nationalforbund for Redningsvæsen, havde han også tidlig adgang til information, hvorfor han kunne reagere tids nok på eventuelle konkurrerende tiltag fra Nationalforbundets side. Det var i praksis det som skete, da Jessen efter stiftelsesmødet og det første bestyrelsesmøde i Nationalforbundet sendte Falck et udførligt strategiforslag. ¹¹⁵ Falck var så beslut-som i sit forsvar af *Redningskorpset* mod Fränkels synspunkter, at han senere udvidede sin kampagne mod Fränkel til at omfatte taler og avis-indlæg. ¹¹⁶ Samtidig havde *Redningskorpsets* indsats i de forløbne år manet en del af den folkelige skepsis i jorden, hvorfor Fränkel i nogle henseender kom til at fremstå som misundelig på Falck. ¹¹⁷

Falcks kontroverser med Fränkel illustrerer, hvordan *Redningskorpset* i dets tidlige iværksættelsesfase var nødt til at kæmpe mod institutionelle barrierer forankret i standsfølelse, som gav sig udslag i en mere eller mindre udtalt kritik af, at en fabrikant begav sig af med at bedrive redningstjeneste. Falck forstod ikke blot at organisere sin virksomhed til at modstå udfordringen, men han reorganiserede i dette forløb hele ambulancedriften.

Redningskorpset går uden for byen

Da Falck etablerede *Redningskorpset*, var de danske provinsbrandvæsener underlagt en lovgivning fra 1861 og 1873. ¹¹⁸ I 1873, da købstadsbrand-

¹¹⁴ EPA-S, brev fra Falck d. 16.12.1909.

¹¹⁵ EPA-S, brev fra Jessen til bestyrelsen for *Redningskorpset* 10.12.1909.

¹¹⁶ EPA-A, udklipssamling.

¹¹⁷ EPA-A, udklipssamling, *Berlingske Tidende*.

¹¹⁸ De gældende regler for ordningen af brandvæsenet uden for København fandtes i Brandpolitiloven af 1861 og Lov nr. 28 af 21. marts 1873 om Brandvæsenet i Købstæderne med undtagelse af København.

loven blev givet, var de såkaldte kommunesprøjter de eneste større slukningsredskaber. Deres pumper blev drevet ved håndkraft, og selve sprøjten skulle trækkes hen til branden af heste eller mandskabet. Vandet til sprøjterne måtte hentes i kar eller spande fra de nærmeste pumper eller naturlige vandforråd. Et sådant slukningsarbejde krævede selvsagt et meget stort mandskab.¹¹⁹ De få regler, som købstadsbrandloven indeholdt om brandvæsenernes organisation, forudsatte, at brandvæsenet kun skulle operere inden for den enkelte købstads grænser. Derfor skulle det nødvendige brandmateriel anskaffes for købstadens egen regning.

Den gradvise urbanisering af landområderne var selvsagt med til at øge behovet for et effektivt slukningsberedskab i sognekommunerne. Ikke kun fordi antallet af indbyggere i sognekommunerne steg, men måske i endnu højere grad fordi bebyggelsen nu havde bymæssig karakter og ikke var spredt som hidtil. Derved øgedes risikoen for brandspredning betragteligt.

Selv om der i brandlovgivningen stod, at den enkelte sogne- og købstadskommune havde ansvaret for, at der var et beredskab mod brand, så var det ikke udelukkende kommunerne, som betalte for udgifterne til brandvæsenet. De afholdt driftsudgifterne, men som i Hovedstaden blev en betragtelig del af de samlede udgifter til brandvæsenet betalt af brandforsikringerne.¹²⁰ Som det fremgår, foregik udviklingen i landdistrikternes brandvæsen og redningstjeneste imidlertid ikke så hastigt som i hovedstaden. Det betød, at tabene ved brand var ganske betydelige, hvilket fik Landbygningernes forsikring til at engagere sig aktivt i forbedringen af slukningschancerne på landet.¹²¹

Samtidig øjnede Falck en mulighed for at udvide sin forretning uden for København. Falck var inspireret af englændernes og svenskernes succes med at uddanne grupper af landboere i elementær brandbekæmpelse. Den succes dannede udgangspunktet for Falcks ambitioner om dels at udvide *Redningskorpsets* virkefelt til også at omfatte brandslukning, dels at operere uden for hovedstadsområdet. For så vidt angår oprettelsen af egentlige landzonebrandvagter, skete det først efter Første Verdenskrig. Dog skal det indskydes, at Falck i marts 1911 var inviteret til et møde om mulighederne for at danne et redningskorps i Faxe af initiativtageren professor Hertel. Det lykkedes de to i forening

¹¹⁹ Betænkning afgivet af kommissionen angående organisationen af brandvæsen i Danmark Kbh. 1952, s. 9.

¹²⁰ Lov nr. 28 af 21. marts 1873 om Brandvæsenet i Købstæderne med undtagelse af København § 4.

¹²¹ København og Frederiksberg Redningskorps Beretning 1906-1916.

at opmuntre de 700 fremmødte til at danne en forening til oprettelse af Faxe frivillige Redningskorps. Redningskorpset blev oprettet efter svensk mønster, og Falck roste Faxe for at oprette det første redningskorps af denne art i Danmark.¹²²

Allerede i 1910 havde *Redningskorpset* dog bevæget sig uden for byens grænser. Da bestyrelsesformand Jessen foreslog en udskillelse af ambulancevirksomheden, slog han samtidig til lyd for, at *Redningskorpset* fik systematiseret Falcks ide om at vejlede landbefolkningen i elementær brandbekæmpelse.¹²³ Dermed kan man tidsfæste Falcks og *Redningskorpsets* planer om at udvide selskabets kerneområder til også at omfatte brandslukning.¹²⁴ Som nævnt ønskede Falck at importere endnu en udenlandsk ide til danske forhold. Den grundlæggende tanke var, at man ved at uddanne såvel herskab som tyende i en fornuftig adfærd ved brand kunne redde ikke blot værdier, men også mennesker. Falck mente ikke blot, at ideen burde kunne overføres direkte til de danske landdistrikter, men også at det burde være muligt at tjene på den. Han fik overbevist bestyrelsen om ideens holdbarhed, og fra sommeren 1910 kunne *Redningskorpset* tilbyde et abonnement på redning og beskyttelse i ildebrandstilfælde.¹²⁵

Abonnementet var både rettet mod særligt bevaringsværdige ejendomme og institutioner som slotte, kirker og herregårde, og mod steder, hvor mange mennesker var samlet, som hospitaler, sanatorier, højskoler og fabrikker. De, som tegnede abonnement, ville mindst en gang årligt få besøg af *Redningskorpsets* dertil ansatte brandinspektør, som »[...] afholder Prøve paa Stedet og indøver de derværende Funktionærer, Tjenestefolk etc., saavel mandlige som kvindelige, saa at disse ved en opstaaende Ildebrand er fortrolige med, hvad hver især har at varetage«. ¹²⁶

Sådanne øvelser forudsatte imidlertid, at de forskellige lokaliteter havde slukningsmateriel til rådighed. Da dette kun sjældent var tilfældet, kædede Falck abonnementet sammen afdeling B – *Redningskorpsets* merkantile afdeling. Allerede i 1909 havde Falck nemlig set et poten-

¹²² *Østsjællands Avis* 23.3.1911. Det skal dog bemærkes, at de sønderjyske frivillige brandværn er af langt ældre dato (se fx Krieger: *Danmarks Brandvæsener* 1936), men da de på dette tidspunkt var tyske, havde Falck ret i sin påstand.

¹²³ EPA-S, brev fra Jessen til bestyrelsen for *Redningskorpset* 10.12.1909.

¹²⁴ Falcks engagement i decideret brandslukning og dets betydning for lovgivningen er behandlet i M. Hansen: »Brandpolitiloven af 1926 – Falcks Redningskorps' betydning for indførelsen af privatiseret brandslukning i Danmark« i *Erhvervshistorisk Årbog* 2001, s. 104-135.

¹²⁵ KB, KFR, Redning og Beskyttelse i Ildebrandstilfælde, registreret 15.7.1910.

¹²⁶ KB, KFR, Redning og Beskyttelse i Ildebrandstilfælde, registreret 15.7.1910.

tiale i at forhandle rednings- og brandslukningsmateriel. Derfor oprettede han en afdeling, som solgte håndsprøjter, kemiske slukkere, redningsstiger mv.¹²⁷ Som et led i abonnementet på vejledning og træning af disse institutioners eget brandvæsen eller bedriftværn kunne man få *Redningskorpset* til at installere og efterse sluknings- og personredningsudstyr, som selvsagt kunne anskaffes hos *Redningskorpset* til en favorabel pris.¹²⁸

Uddannelsen og vejledningen af bedriftværnene understreger Falcks evne til at importere og kommercialisere ideer fra udenlandske redningsvæsener. Den største bedrift i denne sammenhæng synes dog at være hans konstante evne til at finde nye markeder og derigennem forny og udvide *Redningskorpsets* indtjening på 'economies of scope'.

Konklusion

Gennemgangen af iværksætterforskningen viste, at Schumpeters teori stadig er central, samt at individuelle iværksættere i højere grad end kollektiver i eksisterende virksomheder har præget dansk erhvervsliv. Derfor forekommer det relevant at rette blikket mod virksomhedernes tidlige iværksætterfase. Artiklen ligger dertil i forlængelse af den generelle tendens i historieforskningen til igen at fokusere på individet. Den empiriske undersøgelse har overvejende fokuseret på Sophus Falcks aktiviteter i *Redningskorpsets* tidlige iværksætterfase og er derfor ikke udtømmende i forhold til hverken Sophus Falcks liv og levned eller virksomhedens videre udvikling.

Falck var den absolut væsentligste drivkraft i etableringen af *Redningskorpset*. Samtidig var ideen enestående i den henseende, at den aldrig havde været set tidligere. Dette forhold ændres ikke af, at Falck ikke var først med ideen om at systematisere redningsarbejde i forbindelse med brande. Falcks idé adskilte sig nemlig fra Det frivillige Redningskorps for Københavns Samlingers forsøg på i 1903 at organisere redningsarbejdet ved brande i kulturbevarende institutioner ved at være et professionelt og kommercielt redningskorps.

I selve grundlæggelsen af *Redningskorpset* opfyldte Falck de to mest markante af Schumpeters entrepreneurielle adfærds kategorier, idet han både tilvejebragte et nyt produkt og et nyt marked. Det er muligt, som assurandørforeningen gjorde det i samtiden, at argumentere for, at Falcks produkt – brandredning og bevogtning af reddet løsøre – reelt

¹²⁷ KB, KFR, diverse prospekter og reklamer.

¹²⁸ KB, KFR, Redning og Beskyttelse i Ildebrandstilfælde, registreret 15.7.1910.

ikke var et nyt produkt, da brandvæsenet allerede tog sig af det. Men analysen har vist, at der *var* tale om en nyskabelse, idet Falcks bedrift bestod i at kommercialisere denne adfærd. Samtidig var han den første aktør, hvis fokus var på følgeskadebekæmpelsen. Det er således udelukkende fordi Falck forstod at kombinere ydelsen med en abonnements-tjeneste, at det reelt er muligt at tale om redning af værdier og oprydning efter brand som et produkt.

Netop denne del af Falcks adfærd harmonerer med Schumpeters teori, som hævder, at det er i kommercialiseringen af ideen, at innovationen opstår. Hertil skal lægges, at det ikke kun var i *Redningskorpsets* tidligste iværksætterfase, at Falck udviste en adfærd, som var i tråd med Schumpeters iværksætter. Det er således dokumenteret, at Falck kontinuerligt i virksomhedens første fem år udviklede nye produkter og markeder. Det kom blandt andet til udtryk ved en markant markedsføring og et engageret opsøgende arbejde, som gjorde ham i stand til at udvide selskabets forretningsområder.

Det er ligeledes vist, hvordan Falck på denne måde blev i stand til at tegne ganske profitable kontrakter med De københavnske Sporveje. Dette forhandlingsforløb understreger tillige, hvordan Falck ganske tidligt gennem sin organisering af virksomheden formåede at adskille *Redningskorpsets* forskellige funktioner, hvorved han reelt forøgede virksomhedens mulighed for at tjene på det, som Chandler har kaldt 'economies of scope': synergieffekter ved udvidelse af produktsortimentet. En del af grunden til det hastigt voksende produktudbud skal således findes i netop Falcks evne til at lave en ny kombination af produktrække og organisation.

Analysen viste yderligere, at en væsentlig del af æren for, at *Redningskorpset* stod bag Skandinaviens første automobilambulance, kan tilskrives Falcks netværk. Forløbet understreger, at netværk overskrider det tilfældige samarbejdes ramme ved at muliggøre en systematisk udveksling mellem aktørerne. Netværket som institution var med til at sikre både selskabets økonomiske fundament, og dets omdømme. Kapitalnetværket bag ambulancen og anvendelsen af oberstløjtnant Jessens dobbeltmandat i forbindelse med ændringen af lægevagtstationen til centralvagtstation er eksempler på dette.

I kraft af kommercialiseringen af redningstjenesten og ambulance-tjenesten reorganiserede Falck ikke blot sin egen virksomhed, men også de strukturelle betingelser for personredning og sygetransport i København. Med andre ord foretog han en reorganisering af branchen og handlede dermed i overensstemmelse med endnu en af Schumpeters adfærds-kategorier. En af grundene til, at *Redningskorpset* undgik megen

af den mistænkeliggørelse, som med nogen ret kunne rettes mod en fabrikant, som bedrev redningstjeneste, skal søges i Falcks insisteren på at knytte de eksisterende aktører, som Lægeforeningen og Røde Kors, til sig. Denne organisatoriske centralisering af aktører omkring *Redningskorpset* var et af udgangspunkterne for, at han kunne profitere på sine innovationer.

Det sidste led i denne argumentation er Falcks engagement i brandslukningen på landet. Denne del af analysen dokumenterer, hvordan Falck forstod at tilpasse sin virksomhed til den samfundsmæssige udvikling. Det skal imidlertid påpeges, at det ikke kun var den ændrede struktur i de danske landområder, der udgjorde fundamentet for denne forretningsudvidelse. Det var især også Falcks evne til at forstå, hvordan denne ændring kunne udnyttes kommercielt ved at importere endnu et produkt, nemlig brandinspektionen på slotte, skoler mv. Men i måske endnu højere grad byggede dette forretningsområde på hans evne til at kombinere forskellige produkter. Kombinationen af salget af brandsluknings- og personredningsudstyr og abonnementer på eftersyn af og uddannelse i brugen af udstyret understreger hans evne til nytænkning.

Afslutningsvis er det værd at fremhæve, at Falcks væsentligste bedrift i forbindelse med etableringen af *Redningskorpset* ikke så meget var at privatisere følgeskadebekæmpelse, ambulancetjeneste og brandslukning som det var at importere og kommercialisere udenlandske ideer. Når der i højere grad var tale om en kommercialisering end en privatisering skyldtes det, at Falcks kerneprodukter i hvert fald i begyndelsen ikke var sammenfaldende med de offentlige aktørers ydelser. Forudsætningen for *Redningskorpset* var altså Falcks evne til at opfange tendenser, teknikker og metoder på sine udenlandsrejser og se mulighederne for deres implementering i en dansk kontekst. Selv om iværksætteteorien pointerer, at en iværksætter ikke nødvendigvis behøver at være opfinder, kvalificerer det at importere en ide ikke i sig selv til at blive iværksætter. Det særlige ved Falcks Redningskorps er kommercialiseringen: at Falck ikke blot importerede de udenlandske ideer, men også implementerede dem som salgbar tjenesteydelse. Dermed skabte han både et nyt produkt og et nyt marked.

Artiklen viser ikke blot, at Falcks aktiviteter i *Redningskorpsets* første år berettiger til en karakteristik som iværksætter i begrebets klassiske betydning. Den tegner tillige et billede af, hvor vanskeligt det var for Falck at gøre rednings- og ambulancetjeneste til et kommercielt produkt. Dermed understreges det også, at Falcks Redningskorps aldrig har været et filantropisk foretagende, men en forretning.

SUMMARY

*Sophus Falck and His Struggle to Commercialize
EMERGENCY RESCUE SERVICES IN DENMARK*

Denmark is one of the relatively few countries where private companies provide emergency rescue and fire-fighting services. The principal Danish firm in this specialized service industry is the Falck Rescue Corps (Falcks Redningskorps), founded by Sophus Falck in 1906. The present article, which presents an analysis of Falck's entrepreneurship and his struggle to establish the company, is divided into two main parts: first, a brief survey of the dominant trends in the field of entrepreneurship research; second, an empirical study of Falck's entrepreneurial activity.

The survey of entrepreneurial research shows that the pre-eminent theory of the field was developed by Joseph Schumpeter more than ninety years ago. Although Schumpeter himself as well as many others have revised the premises and scope of the theory, its basics remain inescapably at the core of even the most recent research. Because of the theory's durability and insights, and because its typology of entrepreneurial behaviour is well suited to empirical research, Schumpeter's typology is used as the basis of analysing Falck's activities.

A close scrutiny of Falck's entrepreneurial behaviour reveals a highly dynamic and innovative personality who was particularly deft at adapting his business enterprises to the changing societal environment. His persistence came to the fore in his hard-headed struggle to transform his idea of a rescue business into a marketable service. Moreover, he evidenced a persistent ability to think up new product schemes and envisage new potential markets. His establishment of the Rescue Corps fits him neatly into Schumpeter's typology of the entrepreneur.

By way of conclusion the study notes that the use of a solid theory of entrepreneurship in an empirical test of Falck's business behaviour has contributed to a more multi-faceted and subtle picture of one of Denmark's most celebrated entrepreneurs. At the same time it emphasizes that Falck's rescue corps was first and foremost a business, not a benevolent society.

Translated by Michael Wolfe